

אבן בוהן משנה ברורה

הלכות שבת

חזרה ושינון

מסימן ע"ד עד סימן רע"ז סעי' ב'

הכנה למבחן מספר 33

של דף היזמי בהלכה 'דרשו'

מחבר ורמ"א מסודרים

עם דברי המשנה ברורה,

משולב בקטעי ביאור הלכה ושער הציון

הנוגעים להלכה

מבוא

בשערי ציון

בסייעתא דשמיא אזרנו חיל להיות לעזר ולהועיל ללומדי ההלכה די בכל אתר ואתר, להתעסק בסידור דברי המחבר והרמ"א משולבים עם דברי הימשנה ברורה, כאשר קטעי היבואר הלכה וישער הציון הנוגעים להלכה מצורפים אף הם, ומסומנים בגופן שונה.

לתועלת השינון והחזרה של ההלכות, השמטנו לפעמים את השקלא-וטריא שאינה נוגעת להלכה, אבל הבאנו את הטעמים, כדי שיהיה מילתא בטעמא ויתיישבו הדברים יפה בלב. [ולפעמים השתמשנו בלשונו הזהב של מרן שר התורה הרב ר' חיים קנייבסקי זצוק"ל שבספרו 'שונה הלכות'].
 כמעשהו בראשונה בסידור סוגיות הגמרא – כך מעשהו כאן, בעיצוב וסידור ההלכות באופן המתאים ביותר לחזרה ושינון, ולקנין נצח.

מחמת שינויים הכרחיים בלשון, כמובן שאין לסמוך על גליונות אלו לפסוק מהם הלכה למעשה.
 התחלנו בהלכות שבת, ובתקווה לה' שנוכל להמשיך [בל"ג זבלי התחיבות] בסייעתא דשמיא לפי סדר התקדמות מסלול הידף היזמי בהלכה של ידרשו'.
 המעוניין לקבל את העלון באופן קבוע חודשי, וכן להארות והערות – יפנו לכתובת המכון.
 תקוותנו לה' שייצליח חפצו בידינו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה.

בברכת התורה

מכון אבן בוחן

סימן ער

לומר משנת במה מדליקין, ובו ב' סעיפים.

סעיף א

נוהגים לומר פרק במה מדליקין. והספרדים אומרים אותו קודם תפלת ערבית, והוא הנכון.

פרק במה מדליקין - לפי שיש בו דין הדלקה, וג' דברים שצריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה.

קודם תפלת ערבית -

א. שבמקומותם מקדימין להתפלל ערבית. וע"י קריאת פרק זה מקודם, ידע במה מדליקין, ויזכור הג' דברים ויזהיר עליהם.

• וע"כ כתב השו"ע דהוא הנכון, דלאחר תפלת ערבית מאי נ"מ.

ב. ובמקומות שנוהגין לאמרו אחר תפלת ערבית, הטעם הוא כדי שאם יאחר אדם לתפלה, יהיה לו שהות להתפלל בעוד שיאמרו במה מדליקין.

• ולכן אין אומרים אותו בשבת חוה"מ, לפי שאין מאחרין כ"כ לבוא לבהכ"נ, לפי שאין עושין בהם מלאכה.

א) כתב הב"ח: שיש לומר במה מדליקין אחר קידוש בביהכנ"ס, דעיולי יומא עדיף ומקדמינן ליה.

ב) ובמקומותינו המנהג לומר במה מדליקין קודם קידוש.

• והטעם, דנר ביתו וקידוש היום - נר ביתו עדיף.

סעיף ב

יש שאין אומרים אותו ביום טוב שחל להיות בערב שבת. ויש שאין אומרים אותו בשבת של חנוכה. הגה: ואין נוהגין כן בחנוכה. וכשכח של חול המועד - אין אומרים אוסו. וכן ביום טוב שחל להיות בשבת - אין אומרים אוסו.

שחל להיות בע"ש - לפי שאין יכול לומר 'עשרתם', שאין מעשרין ביום טוב. וכן ביום טוב שחל בשבת, משום לא פלוג.

של חנוכה - מפני שזכור בה פסול שמנים שהם אסורים בשבת, ולא בחנוכה.

שחל להיות בשבת - וכן ביוה"כ שחל בשבת - אין אומרים אותו.

סימן רעא

דיני קידוש על היין, ובו י"ז סעיפים.

סעיף א

כשיבא לביתו - ימהר לאכול מיד.

ימהר לאכול וכו' - היינו לקדש, כדי שיוזכר שבת בעת תחלת כניסתו, דכל כמה דמקדמינן ליה טפי עדיף. ומכיון שקידש - צריך לאכול מיד.

• ואם אינו תאב לאכול - יכול להמתין מלקדש עד שירעב, שכבר זכר את השבת בתפלתו בבהכ"נ, ויוצא בזה המ"ע דאורייתא להרמב"ם.

• ומ"מ, היכא דיש בזה משום שלום בית, או שיש לו בביתו משרתים או שאר אורחים, ובפרט אורח עני - לא יאחר בכל גווני, דכיון דהם מוטלים עליו - לא יוכל לעכבם בשביל שהוא רוצה לקיים מצוה מן המובחר.

מיד - ומ"מ מהנכון לקרות ק"ש מקודם, אם מסתפק שבבהכ"נ לא קראה בזמנה.

• ואפילו קודם חשיכה - צריך למהר ולקדש, כ"כ הט"ו. ואפשר דיש לחלק בין מעט קודם חשיכה - שצריך למהר, ובין הרבה קודם - שאינו צריך למהר.

• אבל לפי המ"א - יש להחמיר בתוך זמן חצי שעה דקודם לילה, משום חובת ק"ש; דלהרבה פוסקים - לא יצא במה שקרא מקודם בבהכ"נ. ובפרט לדידן דנוהגין בכל יום להתפלל מעריב בזמנו, ולהתפלל מנחה אחר פלג המנחה.

• וכ"ז בתוך חצי שעה, אבל קודם שהגיע הזמן דחצי שעה - מותר לקדש ולאכול בשבת ע"י קידוש זה, דיוצא בו ידי קידוש, כל שהוא מפלג המנחה ולמעלה.

• ומ"מ לכתחלה יותר טוב למנוע מזה.

כתב הרמב"ם: מ"ע מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר: "זכור את יום השבת לקדשו", כלומר זכרהו זכירת שבת וקידוש וכו'; ומדברי סופרים שתהא זכירה זו על כוס של יין. וכ"כ התוספות דעל היין הוא רק מדרבנן.

א. כתב המ"א: דלפ"ז, מדאורייתא בקידוש שאומר בתפלה - סגי, דקרא כתיב: "זכור את יום השבת", והרי זכר אותו, וקידוש במקום סעודה מדרבנן.

• ע"כ אם מסתפק אם קידש או לא - א"צ לחזור ולקדש, דספיאק דרבנן לקולא.

• גם דקטן שהגיע לחינוך - יכול להוציא לפ"ז אפילו לגדול בקידוש, אם הגדול התפלל כבר.

א) ודוקא אם הקטן לא התפלל עדיין, אבל אם התפלל - אין יכול להוציא הגדול בכל גוונא, דהוא תרי דרבנן, והגדול הוא חד מדרבנן.

ב) והחיי אדם חולק על זה. ואולם יש לפקפק בדינו של המ"א הרבה. ובדה"ח כתב: דלכתחלה יש לחוש לגדולי הפוסקים שס"ל, דאין יוצא דבר תורה בתפלה.

• וע"כ יש למנוע מלצאת ידי קידוש ע"י קטן. ואפילו אם יזהר השומע לומר עמו מלה במלה - ג"כ נכון למנוע מזה, אם לא שמונח לפניו ג"כ פת או יין בעת הקידוש.

• ואם הוא נער בן י"ג שנה, אף דלא חשבינן ליה כגדול, כיון שאין ידוע לנו שהביא שתי שערות; מ"מ, אם האיש כבר התפלל - יכול הנער להוציא מכה ס"ס: אחד - דשמא הביא שתי שערות, ועוד - דשמא יצא האיש בתפלה.

• וקידוש של יו"ט הוא מדרבנן. ומ"מ, יש לו כל דין קידוש של שבת. ואם יום טוב חל בע"ש, ואין לו אלא כוס אחד - מניחו לשבת שהוא מן התורה, וביו"ט יקדש על הפת. [והפרי מגדים מפקפק קצת בזה.]

• ומסתברא דאפילו אם כבר התפלל, עדיין עיקרו הוא מן התורה.

סעיף ב

נשים חייבות בקידוש, אף על פי שהוא מצות עשה שהזמן גרמא (פי' מלוט עשה סלויס נומן). משום דאיתקש "זכור" ל"שמור". והני נשי, הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה; ומוציאות את האנשים, הואיל וחייבות מן התורה כמותם.

דאיתקש זכור לשמור - ד"זכור את יום השבת לקדשו" האמור בדברות הראשונות, ו"שמור את יום השבת לקדשו" האמור בדברות אחרונות, שניהם בדבור אחד נאמרו. ו"זכור" קאי על מ"ע דקידוש, ו"שמור" קאי על שמירה ממלאכה. וכשם שבאיסור מלאכה בודאי גם נשים מזהירות, דבמצות ל"ת אין חלוק בין זמן גרמא בין שאין הזמן גרמא, כן בעשה ד"זכור" גם נשים מצוות.

• ופשוט דקטן אינו מוציא את האשה, דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא. ואפילו אם הוא בן י"ג שנה - חיישינן שמא לא הביא שתי שערות. דבמילי דאורייתא לא סמכינן אחזקה, דמכיון שהגיע לכלל שנים הגיע לכלל סימני שערות, עד שיתמלא זקנו [לאו דוקא, אלא כל שיש ריבוי שער בזקנו]. ולכן תקדש האשה לעצמה.

א. ואם האשה כבר התפללה, דחייבה הוא מדרבנן - יכול הקטן שלא התפלל להוציאה.

• ואם התפלל, דתו הוי תרי דרבנן אצל הקטן, תליא בפלוגתא. ואולם יש מחמירים אף שכבר התפללה והקטן לא התפלל, דמי יודע אם האשה כוונה לצאת בתפלה ידי קידוש.

• ואם אינה יודעת לקדש בעצמה - תאמר עמו מלה במלה מראשו ועד סופו, ולא תכוין לצאת בקידושו.

• ובאופן זה, כיון שהיא אומרת הקידוש בעצמה, נכון שיהא פת או יין מונח גם לפנייה בעת הקידוש, ולא תסמוך על מה שהנער אוחז הכוס או הפת בידו, כיון שאינה יוצאת בקידוש שלו.

• ועצה זו מועילה אפילו אם הוא קטן ביותר. וכ"ז בשלא התפללה האשה תפלת ערבית. אבל אם התפללה, דלדעת המ"א הנ"ל כבר יצאה ידי קידוש דאורייתא - בזה יש לסמוך על נער בן י"ג שנים שיוציאה א"כ בקידוש, דהיינו שיכוין להוציאה.

• שני אנשים אם רוצים להוציא בני ביתם - לא יקדשו כאחת, דתרי קלי לא משתמעין.

ומוציאות את האנשים - ומ"מ, יש להחמיר לכתחלה שלא תוציא אשה אנשים שאינם מבני ביתה, דזילא מילתא.

והואיל וחייבות וכו' - ולכן יכולה להוציא אפילו היא כבר יצאת ידי קידוש, וכמו באיש, דלענין קידוש אנשים ונשים שוין.

ואם היו שותים יין תחלה - אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין, ואח"כ מברך ברכת המוציא.
ואם אין לו יין ומקדש על הפת - אינו מברך המוציא. וי"א: שאף כשמקדש על היין אינו מברך המוציא.

בלא ברכת היין - דכיון דבירך כבר בתוך הסעודה בתחלת שתיתו - שוב א"צ לברך עתה בורא פה"ג קודם הקידוש.

וה"ה שאין צריך לברך על היין שבתוך הסעודה, דהא אין שום היסח הדעת בין שתיית הכוס של קידוש לשתיית היין שבתוך הסעודה.

ואח"כ מברך בה"מ - היינו כשבא לגמור אח"כ סעודתו - מברך ברכת המוציא מחדש. ואינו יוצא בהמוציא שבירך בתחלת הסעודה, לפי שהקידוש שבינתים שהיה צריך לאמר מפני שנאסר באכילה עד שיקדש - הוא הפסק. לפיכך צריך לברך שנית ברכת המוציא. [ובהמ"ז רק פ"א בסוף הסעודה].

משא"כ כשאין לו יין ומקדש על הפת, שזמן ברכת המוציא שלו הוא קודם קידוש, ולא היה עדיין הפסק שיהיה צריך מחמת זה לברך שנית - לכן אין צריך ברך המוציא לכו"ע.

וי"א: וכו' - דס"ל דקידוש לא הוא הפסק. וכיון דספק ברכות להקל - יש לתפוס כה"א.

סעיף ה

שנים שהיו שותים ואמרו: בואו ונקדש קידוש היום - נאסר עליהם לשתות עד שיקדשו.
ואם רצו לחזור ולשתות קודם שיקדשו, אף על פי שאינם רשאים - צריכים לחזור ולברך תחלה בפה"ג, ואח"כ ישנו.

ואמרו בואו ונקדש - ומיירי הכא מבעוד יום. דאלו בספק חשיכה וכ"ש בודאי חשיכה, אפילו לא אמרו בואו ונקדש, ממילא חל חובת קידוש ואסור לאכול ולשתות.

עד שיקדשו - דע"י אמירת בואו ונקדש - חלה עליהם חובת קידוש היום, ונאסר עליהם לשתות.

ואם רצו וכו' - הטעם, דאסחו דעתיהו מלשתות עוד קודם קידוש; ולכן דומה זה לאומר קודם בהמ"ז הב לן ונברך - דצריך השותה אח"כ לחזור ולברך.

ומ"מ, על כוס של קידוש - אין צריך לברך בורא פה"ג, ויוצא בהברכה שבירך בתחלת השתיה, דהא לא אסחו דעתיהו מכוס של קידוש במה שאמרו בואו ונקדש.

וכן אין צריך לברך ג"כ על היין שישתה אחר כוס של קידוש, דהא לא אסח דעתיה רק מהשתיה שקודם קידוש.

ולפי שיש דעות הרבה בדינים אלו - ראוי לכל בעל נפש ליזהר שלא יבוא לידי כך.

אף על פי שאינם רשאים - היינו מטעם דחלה עליהם קדושת היום.

וכשלא אמרו בואו ונקדש אלא שהחשיך, אם רצו לחזור ולשתות - אין צריכין לחזור ולברך.

אף דאסור מחמת שהוא קודם קידוש, האיסור לבד אין עושה היסח הדעת.

הגה: אדם ששכח לקדש עד לאחר שברך ברכת המוציא, ונוכר קודם שאכל - יקדש על הפת ואח"כ יאכל.
אכל בהכדלה - יאכל תחלה, דהרי אין מצדלין על הפת.

קודם שאכל - היינו קודם שטעם פרוסת המוציא, דכשנזכר לאחר שטעם - יקדש על היין אם יש לו. משא"כ כשנזכר קודם זה - צריך לקדש על הפת אף על פי שיש לו יין. דאל"כ, יהיה בורא פה"ג הפסק בין ברכת המוציא לאכילה.

מיהו, צריך להביא לפניו עוד לחם משנה; וזה לא מקרי הפסק, דהוי מצורך סעודה.

יקדש על הפת - ר"ל, שיאמר ברכת אשר קדשנו, ולא יאמר עתה ויכלו רק בתוך הסעודה.

ואח"כ יאכל - ואם נזכר לאחר שאכל קצת, בין כשאין לו יין ואומר ברכת אשר קדשנו על הפת, וברכת המוציא - אין צריך לברך לכו"ע, וכדלעיל בטע"ף ד, דהמקדש

כשאחד מוציא לחבירו ידי קידוש - צריך לכיון להוציאו, והשומע - צריך לכיון לצאת. לכן מהנכון שיזכיר בעה"ב לבני ביתו שיכוונו לצאת.

כמותם - אך לענין זמן יש חילוק, דבאיש - זמן חיובו מן התורה כשהוא בן י"ג, ובאשה - כשנעשית בת י"ב, דאז היא מתחייבת בכל המצוות.

סעיף ג

אם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה, ולכבוד היום ולקידוש היום - מוטב שיקנה יין לקידוש הלילה, ממה שיכין צרכי הסעודה, או ממה שיקנה יין לצורך היום.
והא דתניא: כבוד יום קודם לכבוד לילה, היינו דוקא בשאר צרכי סעודה. אבל אם אין לו אלא כוס אחד לקידוש - כבוד לילה קודם לכבוד יום.

מוטב שיקנה וכו' - דקידוש הוא מ"ע דאורייתא, ולהכין צרכי סעודה הוא מצות עונג מדברי קבלה, וכדכתיב: "וקראת לשבת ענג".

וכ"ז דוקא כשיש לו פת לצורך הלילה ולצורך היום. אבל כשאין לו פת - מוטב שיקנה לו פת ויקדש עליו, דהא חייב לאכול פת בלילה, וכן למחר ביום השבת.

ואם פת חביב לו יותר מיין - יותר טוב שיקדש על פת ויקנה צרכי סעודה, שיקיים שתי המצוות, ממה שיקנה לו יין לקידוש ויאכל פת לבד.

ואם יש לו לקידוש לילה, ואין לו לקידוש היום ולכבוד היום, אף דמסתבר דכבוד היום עדיף מקידוש היום; מ"מ אפשר דדי לו בפת, ומן המותר יקנה יין לקידוש היום.

ולכאורה הלא מצות עונג הוא מ"ע מדברי קבלה, ובפת חרבה אין מקיים מצות עונג, ובמה מיכר כבוד היום בכך. ואולי דכונתו עם כסא דהרסנא, והשאר ל"ן.

יין לצורך היום - היינו לצורך קידוש היום. והטעם, דקידוש הלילה עיקרו הוא מדאורייתא, וקידוש היום הוא רק מדרבנן.

בשאר צרכי סעודה - כגון שיש לו מעט מיני מגדים - טוב יותר שיניחם לצורך סעודת היום.

ובספר ים של שלמה קורא תגר על שאין נזהרים בזה, ואדרבה מוסיפין בליל שבת.

קודם לכבוד יום - היינו בין לצרכי סעודה דיום, ובין לקידוש שעושיין ביום.

סעיף ד

אסור לטעום כלום קודם שיקדש, אפי' מים. ואפי' אם התחיל מבעוד יום - צריך להפסיק, שפורס מפה ומקדש.

אסור לטעום - וזהו רק איסור דרבנן. והטעם, כיון דחיוב של הקידוש חל עליו מיד בכניסת שבת.

ואפילו לא קבל עליו שבת בהדיא - אסור, דכיון שנעשה ספק חשיכה ממילא חל עליו שבת.

ואם קבל עליו שבת, אפילו עדיין היום גדול, דינא הכי.

ואם רוצה לקבל שבת מבע"י ולקדש ולאכול, ולהתפלל ערבית אח"כ בלילה - רשאי.

ובתנאי שיתחיל לאכול יותר מחצי שעה קודם זמן מעריב.

קודם שיקדש - ואפילו אין לו אלא כוס אחד - יקדש עליו ויברך בהמ"ז בלא כוס [היינו אפילו למאן דס"ל בהמ"ז טעונה כוס], ולא יאכל קודם שיקדש.

אפילו מים - ומותר לרחוץ פיו במים, כיון דאינו מכיון להנאת טעימה.

צריך להפסיק - ואף על גב דהתחיל בהיתר, שאני הכא, דהקידוש שייך לסעודה; ולכתחלה איתקון שיקדש קודם סעודה ובמקום סעודה.

שפורס מפה - לכסות הפת עד אחר הקידוש, ואח"כ יסירנה, כי היכי דתתרא דאתא הסעודה השתא ליקרא דשבתא.

ואף אם לא ישב עדיין לאכול, ג"כ דינא הכי - דצריך פריסת מפה בעת הקידוש, אלא דקמ"ל בזה, דאף שהוא באמצע אכילתו די בפריסת מפה, ואין צריכים עקירת השולחן, וקביעתו מחדש לכבוד שבת.

ומקדש ומברך המוציא - ולא דמי לדלעיל בס"ד, די"א: דא"צ לברך המוציא; דהכא שאני, דהא מיירי שנטל ידיו למים אחרונים, וכבר נסתלק לגמרי בזה לכו"ע מאכילה ראשונה.
ומטעם זה גם בפה"ג - צריך לברך על הכוס של קידוש, ואינו יוצא בברכת בורא פה"ג שביריך על היין ששתה מתחלה בתוך הסעודה.
▪ ואם לא נטל ידיו, דינו כמו לעיל בס"ד.

ואוכל מעט - היינו כזית עכ"פ, כדי שיהא נחשב למקום סעודה.

▪ ולענין שיהיה יוצא בזה ידי שיעור סעודת שבת - בעינן שיהיה כביצה.

להוליא אפ נפשו וכו' - היינו דאם יעשה כדעה ראשונה יפול בספיקות אם להזכיר של שבת, ואם יטעום מכוס בהמ"ז, ואם צריך לאכול אחר הקידוש.
• ואף דעתה אינו יוצא ידי דעה ראשונה דס"ל דצריך לברך בהמ"ז מיד, מ"מ הא עדיפא, דאם יעשה כדעה ראשונה, יש חשש ברכה שא"צ לדעה שניה, שהרי יצטרך לאכול ולברך בהמ"ז שתי פעמים.

סעיף ז

אף על פי שאסור לו לטעום קודם קידוש, אם טעם - מקדש.

אם טעם מקדש - פי', כל אימת שנזכר, אפילו בלילה. ולא נימא שימתין עד למחר בבוקר קודם האכילה, כדי שיהיה הקידוש קודם הטעימה.
▪ ולא דוקא טעימה בעלמא, אלא אפילו אם עבר ואכל ושתה - ג"כ צריך לקדש אח"כ.

סעיף ח

אם לא קידש בלילה, בין בשוגג בין במזיד - יש לו תשלומין למחר כל היום.
הגה: ואומר כל הקידוש של לילה, מלמד ויכלו.

יש לו תשלומין וכו' - ופשוט דבעינן שיהיה ג"כ מקום סעודה כמו בלילה.

כל היום - עד ביה"ש.

▪ ובביה"ש - יאמר הנוסח של קידוש בלי הזכרת שם ומלכות בפתיחה וחתימה.
• והיינו כשהתפלל, דחשש לדעת המגן אברהם דיוצא בתפלה מדאורייתא, ותו הוי לה ספיקא דרבנן.
• ואם לא התפלל - יברך ברכה גמורה, דהוי לה ספקא דאורייתא.
▪ ואף דהוא זמן הבדלה ואסור לטעום, ואיך יטעום מן הכוס; ואיך יאכל שיהיה הקידוש במקום סעודה? צריך לומר:
• דאיירי כשהוא באמצע סעודה שלישית.
• אי נמי, דקידוש שמקורו מדאורייתא - דוחה לאיסור הטעימה שקודם הבדלה שהוא דרבנן.

מלמד ויכלו - לפי שבליילה היתה גמר מלאכת השם יתברך.

סעיף ט

צריך שתהיה מפה על השולחן תחת הפת, ומפה אחרת פרוסה על גביו.

על גביו - שלא יראה הפת בשתו, שאין מקדשין עליו אלא על היין, והוא יש לו דין קדימה בשארי מקומות.

▪ ולפ"ז, אם מקדש על הפת - א"צ לכסות עליו מפה.
▪ אבל לטעם אחר שהוא זכר למן שהיה מונח בקופסא, טל למעלה וטל למטה, ממילא גם במקדש על הפת - צריך לכסות במפה, וכן נוהגים.
א. ומשמע בפמ"ג: שלכל הטעמים - די במקדש על היין שיהיה מכוסה עד אחר שגמר הקידוש. וכן בשחרית צריך ג"כ להיות הפת מכוסה עד אחר הקידוש מטעמים אלו.
ב. ובח"א משמע: דלטעם זכר למן - טוב שיהיה מכוסה עד אחר ברכת המוציא.
▪ כשמקדש על הפת:

א) יניח ידיו על המפה ועל הלחם משנה בשעת הקידוש.

ב) וכשיגיע להמוציא - יגלה הלחם משנה, ויניח ידו עליהם ויברך המוציא.

ג) וכשיגיע להשם - יגביה שניהם למעלה עד שיגמור השם, ואח"כ יניחם.

על הפת בתוך הסעודה - אין צריך לברך המוציא, ובין כשיש לו יין ומקדש על היין, כשחוזר לאכול את הפת - א"צ לברך שנית המוציא.

אכל סהלה - פי' פרוסת המוציא, כדי שלא תהיה הברכה לבטלה, ואח"כ צריך להפסיק ולהבידל. ולהפוסקים דהבדלה דרבנן היא - א"צ להפסיק, אלא גומר סעודתו ואח"כ מבדיל. ור' עקיבא איגר מפסק בזה.

סעיף ו

א. אם גמר סעודתו וקידש היום קודם שברך בהמ"ז - מברך בהמ"ז על כוס ראשון, ואח"כ אומר קידוש היום על כוס שני.
א) וצריך להזכיר של שבת בבהמ"ז, אף על פי שמברך קודם קידוש.
ב) הגה: וי"א: דאינו מוכיר של שבת, דאולינן כפר סהלה בסעודה, וכן עיקר, כמו שנתבאר לעיל סוף סימן קפ"ח.

אם גמר סעודתו ונטל ידיו למים אחרונים, וקודם שהתחיל בבהמ"ז ראה שקידש עליו היום, דבזה ס"ל דתחלה מברך בהמ"ז על כוס ראשון; דמכיון שנטל ידיו - צריך לברך תיכף.

▪ אבל אם לא נטל ידיו, גם הדעה ראשונה ס"ל דפורס מפה ומקדש מקודם.
• ולא יברך בורא פה"ג בעת הקידוש, אם שתה יין מקודם באמצע הסעודה, וכנ"ל בס"ד.
▪ ואפילו אמר הב לן ונברך - ג"כ מקדש מתחלה, כיון שלא נטל ידיו עדיין.
• אך בזה צריך לברך בפה"ג בעת הקידוש, כיון שאמר הב לן ונברך.

על כוס שני - אבל אין אומר שניהם על כוס אחד, דאין עושין מצות חבילות חבילות.

של שבת - דאולינן בתר השתא, כיון דבשעה שהוא מברך כבר נתקדש היום.
▪ ומ"מ פשוט, דלכו"ע אם לא הזכיר של שבת - אינו חוזר.

כפר סהלה הסעודה - שהיה בזמן חול.

▪ וכ"ז דוקא כשלא אכל משחשכה מאומה, אבל אם אכל מעט גם משחשכה - לכו"ע צריך להזכיר של שבת.

יש מחלוקת:

▪ אם יטעום מכוס של כרס המזון קודם שיקדש.
▪ גם אם לריך לאכול מעט אחר הקידוש, כדי שיהא הקידוש במקום סעודה.

אם יטעום -

א. דאית דס"ל, דמברך בפה"ג וטועם תיכף כמו בכל כוס של בהמ"ז. ולא חשיב טועם קודם קידוש, משום דהכוס שייך לסעודה שהיה קודם חובת קידוש.

▪ וממילא שוב א"צ לברך לדידהו בפה"ג על כוס שני של קידוש, רק ברכת אשר קדשנו בלבד.

ב. ואית דס"ל שאינו טועם ממנו, משום דאסור לטעום קודם קידוש.
▪ וממילא אינו יכול לברך עליו בפה"ג. אלא מברך תחלה בפה"ג על כוס של קידוש, ומקדש ושותהו. ואח"כ שותה כוס זה של בהמ"ז בלא ברכה.

לאכול מעט -

א. די"א: כיון שאכל בתחלה הוי קידוש במקום סעודה, ושוב א"צ לאכול.
ב. וי"א: דאינו נחשב למקום סעודה, כיון שהיתה של חול. וצריך עתה בשבת לאכול עכ"פ מעט.

ב. וי"א: דאף בגמר סעודתו - אינו מברך בהמ"ז תחלה. אלא פורס מפה ומקדש, ומברך המוציא ואוכל מעט, ואח"כ מברך ברכת המזון.
▪ הגה: והכי נהוג, להוליא אפ נפשיה מפלוגתא סברא ראשונה.

וי"א דאף וכו' - ס"ל, דע"כ צריך לאכול מיד אחר הקידוש, כדי שיהא נחשב למקום סעודה; דסעודה שאכל מתחלה - אינה מועלת לזה, וכנ"ל.
וכיון דע"כ צריך לאכול, בהמ"ז שבינתים למה ליה? ודינו כמו המקדש באמצע סעודתו הנ"ל בס"ד, שפורס מפה ומקדש.

מלא לוגמיו, ואח"כ ישפוך היין שבכוס אחר לתוך כוס זה, דבזה נתקן פגימתו. ויוכל לקדש עליו למחר, אם יש בו עתה רביעית יין.

מקדש במה שנשאר - מלשון זה משמע דמקדש בזה הכוס גופא.

- ואף דלעיל בס"י כתב: דצריך להיות הכוס מלא, זהו רק למצוה, ואין מעכב אם אין לו.
- ופשוט, דאם יש לו כוס אחר קטן מזה - צריך לשפוך היין לתוכו, כדי שיהיה מלא.

רביעית בצמצום - לאו דוקא, אלא ה"ה אם אפילו יש לו יותר מזה; אלא דאחר טעימת מלא לוגמיו, לא ישאר לו כשיעור רביעית. אלא דנקט הכי לרבותא, דאפילו בזה יש לו תקנה ע"י מזיגת מים.

- ומיירי כשהיה היין חזק, שאחר המזיגה יוכל לקדש עליו.

והיינו דוקא כשיש לו כוס אחר להבדלה. שאל"כ מוטב שיניחנה להבדלה שא"א בפת, משיקדש עליו ולא יהא לו יין להבדלה. ואם יש לו שני כוסות מצומצמים אחר מזיגה - יקדש בלילה באחד, ויבדיל על השני; ולא יקדש ביום, דקידוש הלילה עדיף.

והיינו דוקא וכו' - קאי אדלעיל שכתב: דכשיש לו כוס אחד - מקדש בו בלילה, ואשמעינן דהיינו דוקא וכו'.

מוטב וכו' - והיינו כשהכוס הוא רביעית במצומצם וממוזג כבר, דאל"ה הלא יכול לקדש בלילה, ולמוזגו להשלימו גם להבדלה.

שיניחנה להבדלה - וי"א: דקידוש הלילה עדיף מהבדלה.

- ואפילו לדעת השו"ע, אם יש לו שכר להבדלה - מוטב לקדש על היין, דהא לכו"ע מבדילין אשיכרא; וקידוש אשכרא הרבה פוסקים אוסרים. וגם על הפת מחמיר ר"ת.
- ולכן אפילו בשחרית - טוב יותר שיקדש על היין, אם יש לו שכר להבדלה.
- מיהו מה שנהגו לקדש בבהכ"נ וגם להבדיל - בזה בודאי ההבדלה שהוא להוציא רבים ידי חובתן, עדיף מקידוש שאינו אלא מנהג.
- ואינו מבוואר אם אפילו ביש לו שכר להבדלה, מכל מקום טוב יותר להבדיל על היין, וקידוש בלילה לא יעשה כלל. או רק כשאין לו שכר ויש לו רק כוס אחד של יין - יניחנו להבדלה; אבל אם יש לו שכר - יבדיל על השכר ויקדש על היין, וצריך עיון.

דקידוש הלילה עדיף - המ"א הביא דטוב לקדש על כוס גדול שישאר מכוס זה לקידוש היום ולהבדלה, ויתקננו בכל פעם שלא יהיה פגום, ויקח בשחרית ובהבדלה כוס קטן מהקודם כדי שיהיה מלא.

- והאחרונים פקקו בזה וכתבו: שטוב יותר לעשות כמנהגנו.

סעיף יב

- אחר שקידש על כוס - נוטל ידיו ומברך ענט"י.
- ואם נוטל ידיו קודם קידוש, גלי דעתיה דריפתא חביבא ליה - לא יקדש על היין אלא על הפת.

אחר שקידש וכו' - ולא קודם, כדי שלא יפסיק בהקידוש בין נט"י להמוציא.

- אבל בני ביתו שאינם מקדשין בעצמן, אלא יוצאין בשמיעתן מבעה"ב - יוכלו ליטול ידיהם קודם.

דריפתא וכו' - ודוקא הכא, דאיכא ג"כ חשש הפסק שמקדש על היין אחר נטילה. אבל בעלמא היכא דלא נוטל ידיו - מותר לקדש על היין, אף דריפתא חביבא ליה יותר מיין.

חביבא ליה - היינו, דלכך נוטל ידיו, שהוא רעב וממהר לאכול פת.

- הגה: וי"א: דלכתלה יש ליטול ידיו קודם הקידוש, ולקדש על היין.
- וכן המנהג פשוט צמדינוס אלו, ואין לשנות, רק צליל פסא, כמו שיפאכר ס' סע"ג.

וי"א דלכתלה וכו' - דס"ל דאין הקידוש מקרי הפסק, כיון שהוא צורך סעודה. ולכך יקדש על היין וישתה הכוס, ואח"כ יברך המוציא ויבצע הפת.

- וכיון דאינו הפסק ס"ל לרמ"א, דטוב לנהוג כן לכתחלה; משום דכשאין לו יין ומקדש על הפת, בע"כ צריך ליטול ידיו קודם הקידוש. וע"כ טוב לנהוג כן תמיד באופן אחד.

ד) ואחר גמור המוציא - יחזור ויכסה במפה, ויניח ידו עליהם עד שיגמור הקידוש.

סעיף י

- מקדש על כוס מלא יין, שלא יהיה פגום.
- וטעון כל מה שטעון כוס של בהמ"ז.
- ואומר ויכלו מעומד, ואח"כ אומר בפה"ג, ואח"כ קידוש.

על כוס מלא - דכוס של קידוש והבדלה הוא בכלל שאר כוס של ברכה, דצריך שיהיה מלא.

- ואם איננו מלא, ואין לו כוס אחר לערות בתוכו - מותר לקדש עליו, כיון שיש שיעור רביעית בהיין שבתוכו, וכדמוכח לקמיה בסעיף י"א.
- שלא יהיה פגום -** היינו שאם שתה אחד ממנו פגמו, ואין לקדש עליו.
- ובשעת הדחק שאין לו כוס אחר, ואין לו עצה לתקן הכוס - מברכין על כוס פגום.
- ובקידוש של לילה, אפשר שטוב יותר שיקדש על הפת.

כל מה שטעון וכו' - היינו שיהיה הכוס שלם, ויהיה מודח היטב מבפנים ומבחוץ, וכל שאר דברים הנזכר לעיל בסימן קפ"ג לענין כוס בהמ"ז.

ואומר ויכלו מעומד - שהוא עדות על בריאת שמים וארץ, ועדות בעיני מעומד.

- ואף על פי שאומרו בתפלה - חוזר ואומר, כדי להוציא בניו ובני ביתו.
- וברוקח הביא בשם מדרש: דצריך לומר ויכלו ג' פעמים, אחד בתפלה, ואחד לאחר התפלה, ואחד על הכוס.
- ואם שכח לומר ויכלו בשעת קידוש - אומר באמצע סעודה על הכוס.

- הגה: ויכול לעמוד בשעת הקידוש, ויפטר טוב לישב.
- ונוהגים לישב אף בשעת שאומר ויכלו, רק כשמחלין - עומדין קלס לכבוד השם, כי מחלין יום הששי ויכלו השמים ונרמו השם בר"ת.
- וכשמחלין יתן עיניו צנרוס, ובשעת הקידוש ככוס של צנרה, וכן נראה לי. וע"ל סימן קפ"ג סעיף ד'.

ויפטר טוב לישב - דבכי האי גוונא מקרי טפי קידוש במקום סעודה, כיון שיושב במקום סעודתו בעת הקידוש.

- וכן הסכים הגר"א, ומטעם אחר, דכיון שאחד פוטר חברו, בעינין קביעות שיקבעו יחד; ובישיבה מקרי קביעות.
- ולפי דבריו, גם השומעים צריכין לישב. וטוב ליזהר בזה לכתחלה.
- ויש לומר, דגם דעתו הוא רק לכתחלה.
- ועכ"פ צריך ליזהר, שיקבעו השומעים עצמן יחד בעת הקידוש, כדי לצאת. ולא שיהיו מפוזרים ומפורדים והולכים אחד הנה ואחד הנה, דזה לא מקרי קביעות כלל.

אף בשעת וכו' - דכיון שאמרוהו כבר בבהכ"נ מעומד - אין מקפידין שוב ע"ז, ואומרים אותו מיושב כמו שאר הקידוש.

יתן עיניו צנרוס - והוא סגולת רפואה לעינים שכהו, על ידי פסיעה גסה.

- מיהו אין מדקדקין בזה כ"כ.

וע"ל סימן קפ"ג - היינו, שיתן עיניו בכוס של ברכה, שלא יסיח דעתו.

סעיף יא

אם אין לו אלא כוס אחד - מקדש בו בלילה ואינו טועם ממנו, שלא יפגימו. אלא שופך ממנו לכוס אחר, וטועם יין של קידוש מהכוס השני; ולמחר מקדש במה שנשאר בכוס ראשון.

ואם לא היה בו אלא רביעית בצמצום, ונחסר ממנו בלילה - מוזגו למחר להשלימו לרביעית.

שופך ממנו וכו' - כשיעור מלא לוגמיו; דבפחות מזה לא יצא.

מהכוס השני - ובמ"א הסכים לדעת התוספות דכוס של חובה - צריך להיות הטעימה דוקא מכוס שיש בו רביעית יין.

- וע"כ הנכון שיעשה כך: ישפוך מתחלה מהכוס הראשון לתוך כוס אחר, ויזהר שישאר בכוס הראשון רביעית יין. ויטעם מהכוס הראשון כשיעור

- וצריך לזוהר בזה כשמקדש בשחרית על י"ש, שאז מצוי להכשל בזה.

סעיף יד

- **אם לא טעם המקדש, וטעם אחד מהמסובין כמלא לוגמיו (פי' מלא פיו) - יצא.**
- **א. ואין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמיו.**
- **ו.מ"מ מצוה מן המובחר שיטעמו כולם.**

אחד מהמסובין - דכיון שהמסובין שמעו מתחלה את הברכה, והוא כוון עליהם להוציאן - מהני טעימתן לכולם.

- אבל אם שתה אחר שלא כוון עליו בברכה, ואותו האחר בירך מחדש, משמע שאין יוצאין בטעימתו, ודינו כאלו נשפך הכוס (לקמן סעי' ט"ו).

ואין שתיית וכו' - דבעינן שיטעמו בעצמו, או אחד מהמסובין, שיעור הנאה שתתיישב דעתו עליו.

שיטעמו כולם - היינו טעימה בעלמא, וא"צ מלא לוגמיו רק לאחד.

- ומי שיש לו יין מעט - מוטב שיטעמו אחד כשיעור, והמסובין לא יטעמו כלל, כדי שישאר הנותר למחר לקידוש או להבדלה.
- ואף דמצוה מן המובחר שיטעמו כולם, מוטב שיזחה זה, ולא יזחה טעימה כשיעור מלא לוגמיו לאחד, דדבר זה הוא לעכובא לכמה גדולי ראשונים.

- **ב. וי"א: דכיון שבין כולם טעמו כמלא לוגמיו - יצאו, דשתיית כולם מצטרפת לכשיעור.**
- **ג. והגאונים סוברים: שאם לא טעם המקדש - לא יצא.**
- **וראוי לחוש לדבריהם.**
- **ודוקא בקידוש, אבל בשאר דברים הטעונים כוס - מודים הגאונים דסגי בטעימת אחר.**

דכיון שבין כולם וכו' - היינו בדיעבד. אבל לכתחלה לכו"ע צריך שיטעמו המקדש כשיעור.

ואף שאין למחות ביד המקילין דמהני צירוף, דישי להם על מי לסמוך; מ"מ לכתחלה נכון לזוהר בזה מאד. ובפרט שגם הי"א שסוברים דמהני צירוף, הוא רק לענין דיעבד.

לחוש לדבריהם - היינו לזוהר לכתחלה.

- ובדיעבד הסכימו הרבה אחרונים, דאפילו שתיית כל המסובין - מצטרפין למלא לוגמיו. והגר"ז לא הזכיר כלל דעת הי"א; ומשמע שאינו טובר כן להלכה.
- אך שלא ישהה ע"י שתיית כולם יותר מכדי אכילת פרס; דלא עדיף משאם היה מקדש בעצמו.

ודוקא בקידוש - שהוא ד"ת, ואסמכו אקרא לקדש על היין.

סעיף טו

- **קידוש, וקודם שטעם הפסיק בדיבור - חוזר ומברך בפה"ג; ואין צריך לחזור ולקדש.**

הפסיק בדיבור - ואם הפסיק בדברים השייכים להסעודה, וכש"כ בדברים השייכים לקידוש - לא הוי הפסק בדיעבד, וא"צ לחזור ולברך.

וא"צ לחזור ולקדש - דההפסק אינו מגרע אלא ברכת בפה"ג, מפני ששח בין ברכה לטעימה; אבל הקידוש כבר יצא, שהיה על הכוס כדין, וישתנה עתה אחר הברכה.

- **וה"ה אם נשפך הכוס קודם שיטעמו ממנו - יביא כוס אחר ומברך עליו בפה"ג, וא"צ לחזור ולקדש.**

וה"ה אם נשפך הכוס - ואפילו אם לא נשפך לגמרי, כיון שלא נשתייר בו מלא לוגמיו - צריך להביא כוס אחר.

ומברך עליו - דעל אותו הכוס לא היה דעתו מתחלה.

- ואם היה דעתו בתחלה בשעת ברכה לשותות יין יותר - א"צ לברך בפה"ג, אלא ישתה תיכף כוס אחר בלא ברכה; ובלבד שלא יפסיק בדיבור שלא מענין הקידוש.

וא"צ לחזור - דכיון שקידש מתחלה על היין כדין, וגם טעם כשיעור, אף על פי שלא טעם מאותו הכוס שקידש - יצא.

ולמזוג את הכוס בחמין אחר הנטילה קודם המוציא - ודאי אין לעשות כן לכו"ע; כיון דצריך לדקדק יפה שימזוג כדרכו, שלא יחסר ושלא יותיר - הוי היסח הדעת.

ואין לשנות - דטפי עדיף לכתחלה לקדש על היין קודם נט"י, וכדעת המחבר; דבזה יוצא מדינא לכל הדעות. ובכמה מקומות נהגו כדבריהם.

- מיהו, אם כבר נטל ידיו קודם קידוש - בזה יש לעשות כהרמ"א, דאעפ"כ יקדש על יין.

בליל פסח - משום שאז מפסיקין הרבה באמירת הגדה עד הסעודה.

- אם מקדש על הפת להוציא גם השומעים - צריכין השומעים שיכוונו לצאת גם בברכת המוציא. דאם לא יכוונו לברכת המוציא, רק יכוונו לצאת בקידוש היום, וברכת המוציא רוצין אח"כ לברך בעצמן בשעת אכילה - עושין איסור; דמהפכין סדר הקידוש.
- ולפ"ז, צריכין ג"כ לזוהר ליטול ידיהם בשוה עם הבעה"ב כשמקדש על הפת. דאל"ה, איך יכוונו לצאת בברכת המוציא שלו?

סעיף יג

- **צריך לשתות מכוס של קידוש כמלא לוגמיו, דהיינו כל שישלקנו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו, והוא רובו של רביעית.**

צריך לשתות וכו' - ואם לאו - לא יצא.

- ומה דנקט לישנא דלכתחלה נראה, דבא לאשמועינן דאפילו לכתחלה די בזה, ולא בעינן שישתה כל הכוס.

כמלא לוגמיו - דבעינן שיעור חשוב שתתישב דעתו עי"ז.

- ולהיש אומרים דסעיף י"ד, דשתיית כל המסובין מצטרפין למלא לוגמיו, על כרחן טעמא אחרינא: דחז"ל חלקו כבוד לכוס של חובה, דיצטרך מלא לוגמיו דוקא.

דהיינו וכו' - ר"ל, ולא בעינן שיהא מלא פיו ממש משני הצדדים.

והוא וכו' - ושיעור זה די אפילו אם היה הכוס גדול שמחזיק כמה רביעיות.

רובו של רביעית - היינו באדם בינוני מחזיק שיעורו כך, אבל באדם גדול ביותר - משערינן כמלא לוגמיו דידיה לפי גדלו.

- ומ"מ, לא בעי לשתות טפי מרביעית.
- ומשמע, דבקטן לפי קטנו, אף שהוא בן י"ג שנה - לא בעינן אפילו רוב רביעית. והטעם כמו לענין יוה"כ, דודאי חייב באדם קטן אפילו פחות מרוב רביעית, אם הוא כמלא לוגמיו דידיה, דמיתבא דעתיה עי"ז.
- ויש לעיין בזה, דמסתמת הגמרא: 'והוא דשתה רובא דכסא' משמע, דפחות משעור זה - אינו יוצא בכל גוונא. ואף שאפשר לדחות קצת, מ"מ צריך עיון בזה.
- ולענין קטן ממש, כשמקדש משום מצות חינוך - בודאי יש לסמוך להקל, דדי במלא לוגמיו דידיה, שהוא פחות מרוב רביעית.
- ומה שכתבו הפוסקים: דבגדול כמלא לוגמיו הוא כמלא לוגמיו דידיה, וכמו לענין יוה"כ - היינו דוקא מרווח ולא דחוק.
- ובענינו לענין יותר מרביעית, אין נ"מ מזה, שהרי די ברביעית בכל אדם. ונ"מ רק לענין פחות מרביעית.

ושיעור רביעית, הוא כמעט מלא שתי קליפות מביצה בינונית של תרנגולת. והוא שיעור ביצה ומחצה עם הקליפה. דלוג הוא ששה ביצים, וממילא רביעית הלוג הוא ביצה וחצי. וכן הוא מנהג העולם.

ויש מחמירין מאד בענין השיעורין, והוכיחו דהביצים נתקטנו בזמנינו למחצית ממה שהיה בימי הגמרא, וע"כ שיעור רביעית הוא בכפלים, דהיינו כשלש ביצים.

- וכן נ"מ מזה לענין כזית מצה, דהוא כחצי ביצה.

ונכון לחוש לכתחלה לדבריהם לענין קידוש של לילה דעיקרו הוא דאורייתא, ולענין כזית מצה בליל פסח - בודאי יש להחמיר כדבריהם. ועכ"פ יראה לכתחלה שיחזיק הכוס כשני ביצים עם הקליפה.

- ומיהו לענין קידוש שחרית ולשאר כוס של ברכה - יש לסמוך על מנהג העולם.
- והשתיה, אף שהכוס גדול - די שישתה כמלא לוגמיו דידיה, אף שלא יעלה כ"א עד קרוב לשליש הכוס.
- וע"כ מי שאין לו יין כ"כ - ישתה רק כמלא לוגמיו דידיה, והיותר ישיר עד למחר. ובשחרית יכול לקדש על כוס קטן מזה.

והשיעור של מלא לוגמיו - צריך לשתות בלי הפסק הרבה בינתיים, דהיינו שלא ישהה מתחלת שתייתו עד סופה יותר מכדי שתיית רביעית.

- ועכ"פ לא יפסיק זמן רב כדי אכילת פרס. ואם הפסיק בכדי אכילת פרס - אף בדיעבד לא יצא.

- ודוקא שלא הסיח דעתו בינתיים, אבל אם כבר יצא ממקומו בינתיים קודם שטעם מכוס אחר - צריך לחזור ולקדש.
- אם קידש על הכוס וסבר שהוא יין, ונמצא שהוא חומץ או מים - יקח כוס אחר של יין, ויברך בפה"ג ויקדש שנית. דכיון שלא היה יין, נמצא שלא קידש על הכוס כלל.
- ומ"מ, אם היה דעתו מתחלה משעת ברכה לשתות יין יותר - א"צ לברך שנית בפה"ג, רק לקדש. והגאון ר' עקיבא איגר מפקפק בזה.
 - וכ"ז שנמצא הכוס מים וכה"ג דבר שאינו משקה כלל, אבל כשנמצא שכר או שאר משקה שהיה חמר מדינה באותו מקום - א"צ ליקח כוס אחר לקידוש, אלא יברך עליו שהכל וישתה.
- והא דצריך לקדש שנית, דוקא שלא היה יין מוכן לפניו. אבל אם היה יין מוכן לפניו בכלי על השלחן או על הספסל בעת הקידוש, ודעתו היה לשתות ממנו אח"כ - א"צ גם לקדש שנית, דהוי כאלו קידש על כל היין שמוכן לפניו; וישתה מהן תיכף מלא לוגמיו.
- א. וי"א עוד: דה"ה אם אין יין לפניו, והיה הפת מונח לפניו על השלחן - אין צריך לקדש מחדש, אלא יבצע תיכף אחר הקידוש על הפת, ודי בברכת המוציא לבד.
- ב. ובדרך החיים כתב בהדיא להיפך. ומסתברא כוותיה, דהא לא היה בדעתו כלל לקדש על הפת בעת ברכת הקידוש, דהא אחז הכוס בידו, ומכיון שהוא מים נתבטל הקידוש שלו.
- ואם קידש קודם נטילת ידים כמנהגנו היום - אין שייך לומר דחל הקידוש על הפת.
- א. אם קידש שחרית על שכר, ונשפך הכוס - אין צריך להביא אחר, כי י"א: שדי במה שמברך המוציא על הפת.
- ב. ויש חולקים ע"ז.

הגה: ואין מקדשין על היין דריחיה חמרא וטעמיה חלא.

- וטעמיה חלא** - דבתר טעמא אזלינן, וכחלא דמי. ולכך לקמן בס"ג בטעמיה חמרא - מקדשין עליו, אף על גב דריחו חלא.
- וטעמיה חלא נקרא, כל שבני אדם נמנעין לשתותו משום חמיצותו.
 - וכתבו האחרונים: דלחנם העתיק הרמ"א דין זה, דגם בפה"ג אין מברכין עליו [אפילו לא עלה עליו קרום לבן], וכ"ש שאין מקדשין.

סעיף ב

יין מגתו - מקדשין עליו.
וסוחט אדם אשכול של ענבים, ואומר עליו קידוש היום.

- יין מגתו - ומ"מ, מצוה מן המובחר ביין ישן, והיינו כשכבר עבר עליו מ' יום.
- וסוחט אדם** - בזה אשמועינן רבותא טפי, אף שהוא חדש לגמרי, שזה מקרום שסוחטו קודם השבת - אפ"ה מותר לקדש עליו.

סעיף ג

מקדשין על יין שבפי החבית, אף על פי שיש בו קמחין;
הגה: ויש אוסרין לקדש עליו; אלא יסננו סהלא להעביר הקמחין;
ועל יין שבשולי החבית, אף על פי שיש בו שמרים; ועל יין שחור; ועל יין מתוק; ועל יין דריחיה חלא וטעמיה חמרא.
ומ"מ, מצוה לברור יין טוב לקדש עליו.

- קמחין** - היינו נקודות לבנות.
- אבל אם יש עליו קרום לבן - אין מקדשין עליו. וכשהסיר הקרום - אין להחמיר.

- מתוק** - מדרתם משמע, בין שנתבשלו הענבין בחמה יותר מדאי, ועי"ז היין מתוק מאד; ובין שהיין מתוק מאד מחמת הפירות עצמן. אף שהיין הזה הוא גרוע ופסול לנסכים, אפ"ה כשר לקידוש.
- וצ"ע במתוק מחמת עצמו, אם כשר לקידוש, שהרי פסול לנסכים אף ביעבד.

- ומ"מ מצוה וכו'** - היינו, אף דמקדשין אכל הני אף לכתחלה, מ"מ מצוה מן המובחר לברור יין טוב.
- וע"כ טוב שלא יקח מסתם יין שבמרתף לקידוש, עד שיראה מתחלה אם אינו מקולקל.

סעיף ד

א. מקדשין על יין לבן.
ב. והרמב"ן פוסלו לקידוש אפי' בדיעבד, אבל מבדילין עליו.
מנהג העולם כסברא ראשונה.

סעיף טז

לא יטעמו המסובין קודם שיטעום המקדש, אם הם זקוקים לכוסו, ששופך ממנו לכוסות שבידם ריקנים או פגומים. אבל אם היו להם כוסות יין שאינם פגומים - רשאים לשתות קודם שישתה המקדש.

לא יטעמו המסובין - היינו, אף שהיו להם כוסות בפני עצמן לשתיה.

או פגומים - פגום נקרא, כשטעם מי מהמשקין מתחלה. ומבואר בסעיף שאחר זה, דכשהכוסות של המסובין פגומין - מצוה שישפוך המקדש מעט מכוסו לתוך כוסן, שבזה יתקן כוסן שלא יהיה פגום. והואיל שהם זקוקין לכוסו - צריכין להמתין עליו שיטעום מתחלה.

סעיף יז

אין צריך לשפוך מכוס המקדש לכוסות יין שלפני המסובין, אא"כ היו פגומים; שאז צריך לשפוך לכל כוס וכוס, כדי שישתו כולם מכוס שאינו פגום.

שאי צריך לשפוך - היינו קודם שישתה המברך.

כדי שישתו כולם וכו' - אף על גב דשתיית כל המסובין לא מעכבא, כדלעיל בסי"ד; מ"מ, מצוה לכתחלה שישתו מכוס שאינו פגום.

- וכששותין כולם מכוס של ברכה, אף על גב דהוא שותה מתחלה, לא מקרי מכוס פגום, דחשובין כמקדש גופא. ורק כששופך מכוסו לכוסן בעינן שישפך קודם שישתה בעצמו.

סימן ערב

על איזה יין מקדשים, ובו י' סעיפים.

סעיף א

אין מקדשין על יין שריחו רע, אף על גב דריחיה וטעמיה חמרא; ולא על יין מגולה, אפילו האינדא דלא קפדינן אגילוי.

- אין מקדשין - אפילו אין לו יין אחר.
- ואפילו בדיעבד אם קידש, משמע מהרמב"ן - דלא יצא, וצריך עיון.

- וסתם יין שלנו, יש בו בודאי יותר מאחד משה נגד המים, ויוכל לקדש עליו.
 - והנה דרשתי את עושי היין, ולפי מה שהציעו לפני אופן עשייתו, יש בסתם יין השיעור הזה ויותר; אף אם משערינן את הצמוקים כפי שעת נתינתן במים, ולא אחר שנתנפחו.
- למלווים קלם** - ר"ל, שאם אינו יוצא מהם שום לחלוחית, אף אם ידרכום ברגל או יעצרום בקורה, אלא ע"י שריה בלבד - אין מקדשין עליו, ואפילו בורא פה"ג - אין מברכין עליו.

סעיף ז

שמרי יין או חרצנים שנתן עליהם מים, אם ראוי לברך עליהם בפה"ג - מקדשין עליו. (וע"ל סי' ר"ד סעיף ה').

וע"ל סימן ר"ד - דשם מבואר איזה שמרי יין וחרצנים שמברכין עליהן.

סעיף ח

א. מקדשין על יין מבושל, ועל יין שיש בו דבש.
ב. וי"א: שאין מקדשין עליהם.

מקדשין על יין מבושל - ויין מעושן: לדעת התוס' פסול, משום דאשתני לגריעותא ע"י העשן. ולהרמב"ן כשר כמו מבושל.

על יין מבושל וכו' - ס"ל, דע"י כל זה אין משתנה היין לגריעותא.

- והי"א ס"ל, דמשתנה לגריעותא; ואפילו בפה"ג - אין מברכין עליהם, אלא שהכל.

שיש בו דבש - כעין קונדיטון שנעשה מ"ין ודבש ופלפלין; ואפילו אם נשתנה טעמיה וריחיה עי"ז.

שאין מקדשין עליהן - אפילו אם נתן בו דבש כל שהוא.

- ואותן האנשים שמישימין מי דבש ב"ין למתק, או משימין שם צוקער - יש להחמיר.

הגה: והמנהג לקדש עליו, אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל או שיש בו דבש.

לקדש עליו - וע"כ מותר לבשל הצמוקין ולסנן היין, ולקדש עליו.

- ויש מחמירין, דלא נקרא יין עד שיהיה תוסס ג' ימים אחר בישול הצמוקין.

שאינו טוב וכו' - דאם הם שוין - יש לחוש לדעת היש אומרים שמחמירין בזה שלא לקדש.

- ולענין ברכה כבר נפסק לעיל בפשיטות - דמברכין עליו בפה"ג.

סעיף ט

במקום שאין יין מצוי:
א. י"א: שמקדשים על שכר ושאר משקין, חוץ מן המים.
ב. וי"א: שאין מקדשין.

שמקדשין על שכר - ודוקא במקום דהוי חמר מדינה; דהיינו, שאין יין מצוי בכל העיר בשנה הזו, ועיקר שתייתן הוא משכר ושאר משקין.

- ואם יש שם יין אלא שהוא ביוקר - מקרי מצוי.
- ואם אין יין ישראל מצוי, אף על פי שיש א"י מצוי - לא מקרי מצוי עי"ז.

ושאר משקין - וחלב ושמן אין בכלל זה, דהא אינו חמר מדינה, דאין רגילין לשתותו למשקה.

- ומה שכתב: חוץ מן המים, ר"ל, אף אם שתיית כל המקום ההוא הוא רק מים, אפ"ה אין דינו לקרותו חמר מדינה עי"ז.

ולהרא"ש:
▪ **בלילה - לא יקדש על השכר, אלא על הפת.**
▪ **ובבקר - יותר טוב לקדש על השכר, שיברך עליו שהכל קודם ברכת המוציא; שאם יברך על הפת תחלה, אין כאן שום שינוי. ודברי טעם הם.**

על יין לבן וכו' - ולכו"ע - מצוה לכתחלה לחזר אחר יין אדום. אלא דאם אין לו אדום, או שאינו משובח, ס"ל לדעה זו - דמותר לכתחלה לקדש על לבן.

אבל מבדילין עליו - אם הוא חמר מדינה, שהכל שותין אותו שם. והטעם, דלא גרע משכר דקי"ל: דמבדילין עליו, אם הוא חמר מדינה.

- וה"ה, דמטעם זה מותר לקדש עליו בשחרית לכו"ע, לפי מה שכתבו האחרונים לקמן בס"ט, דבשחרית נוהגין להקל לקדש על כל משקה שהוא חמר מדינה.

כסברא ראשונה - וביין שהוא לבן יותר מדאי - נכון לחוש לדעת הרמב"ן שלא לקדש עליו, אלא בשעת הדחק שאין לו אדום, או שהיין האדום אינו טוב.

סעיף ה

יין חי, אפילו אם הוא חזק, דדרי (פי' שראוי למוג) על חד תלת מיא - מקדשים עליו. ומ"מ, יותר טוב למזוג, ובלבד שיהא מזוג כראוי. הגה: וינזף עלנו יותר טובים הם בלא מויגה.

יותר טוב למזוג - היינו, שהוא מצוה מן המובחר.

כראוי - היינו שלא יחלישנו יותר מדאי.

- והמברכין על היין שאין בו אלא מתיקות בעלמא, וטעמו כמים - מברכים לבטלה, ואינם יוצאין ידי קידוש.

סעיף ו

יין צמוקים - מקדשין עליו, (וכאן שיש בהן למלווים קלם בלא שרייה).

יין צמוקים - היינו שנעשה היין מענבים שנצטמקו; בין שנצטמקו מחמה, או ע"י תולדות האור.

- אף דלענין נסכים - אין מביאין מהן לכתחלה, מ"מ לקידוש - כשר.
- ואופן עשייתן הוא, שלוקח הצמוקין וכותשן, ונותנין עליהם מים ותוסס; אז נקרא יין אחר שנשתהו ג' ימים.
- וי"א: דצריך לסחוט הצמוקים גם כן, ולא בשרייה לבד, כדי שיצא הלחלוחית מגוף הצמוקים. ובאופן זה לא בעינן תסיסה ג' ימים כלל. אבל כמה אחרונים סוברין היפך זה.
 - ולעניות דעתי יש לומר, דכיון שכותש אותם היטב ושוהה ג' ימים במים לתסיסה, אז נקלט כל גוף הלחלוחית הצמוקים במים שעמהם אף בלי תסיסה.
 - ולכתחלה בודאי נכון לזוהר לסחוט הצמוקים.

מקדשין עליו - לפי מה שמבואר לעיל בסימן ר"ד, דאחד משה יין חי במים - ודאי בטל, ואין מברכין עליו בפה"ג; אף בכאן צריך לזוהר ליתן צמוקים כ"כ במים, עד שיהיו הצמוקים מעט יותר מאחד משה נגד המים; היינו, אם ששה חלקים מים, וחלק אחד מלבר צמוקים - אסור. דאל"ה, תהיה הברכה לבטלה; דלא עדיף מאלו היו כל הצמוקים יין.

ומכל מקום, אם הוא חמר מדינה שם, שמזיגת הכל הוא באופן זה - יוכל לקדש עליו בשחרית, דלא גרע משאר משקין דעלמא. אך לא יברך עליו בורא פרי הגפן. דאף אם הדרך למוזג כן - לא מהני לענין ברכת בורא פרי הגפן.

א. י"א: דמשערינן את גודל הצמוקים כמו שנתהוו אחר שנפחו ע"י המים, ולא כשעת נתינתן במים.

ב. וי"א: דמשערינן הצמוקין כפי עת נתינתן למים, ולא כפי נפיתתן אח"כ, דנפיתתן הוא רק ע"י המים שנכנסו בהם.

לכאורה היה לנו לשער ששה פעמים מים נגד לחלוחית היוצא מהם, ולא נגד כל הצמוקים. ואפשר מפני שלא ידעינן כמה נפק מיניה, סמכו להקל לשער כאלו היה כל גופם יין, ודוחק.

אח"כ מצאתי מי שדעתו באמת להחמיר לשער נגד לחלוחית היוצא מהם, ולא נגד כל הצמוקים; וגם דעתו שיהיה הלחלוחית אחד מד' במים.

- ויש פוסקים שסוברים, דכל זמן שיש בו טעם יין - יין מקרי.
- מ"מ, כל ירא שמים יזהר בזה, דכבר נפסק להלכה דבטלו באחד משה במים.

- ומי שחננו ד' שהיכולת בידו - בודאי מצוה לברור יין טוב ויפה לקידוש, כדי לצאת ידי כל החששות, וגם כדי לקיים מצוה מן המובחר.
- ומ"מ, אחרי שיש פוסקים שסוברים דבטעם יין לבד מקרי יין, אף שאין בהם כדי מויגה - אין לנו להחמיר יותר ממה שנפסק להלכה שיהיו הצמוקים מעט יותר מאחד משה במים.

סימן רעג**שיהיה הקידוש במקום סעודה, ובו ז' סעיפים.****סעיף א****אין קידוש אלא במקום סעודה.**

א. ובבית אחד מפנה לפנה - חשוב מקום אחד; שאם קידש לאכול בפנה זו ונמלך לאכול בפנה אחרת, אפי' הוא טרקלין גדול - א"צ לחזור ולקדש.

במקום סעודה - דכתיב: "וקראת לשבת ענג" - במקום ענג שהוא הסעודה - שם תהא הקריאה של קידוש.

לאכול בפנה זו וכו' - וכ"ש אם קידש על דעת לאכול בפנה אחרת, דשפיר דמי.

ונמלך לאכול וכו' - ומ"מ, לכתחלה טוב שלא לסור ממקום שקידש, דהא יש מחמירין גם במפנה לפנה; אם לא שהיתה דעתו בעת שקידש לאכול בפנה אחרת, אז מסתברא דאין להחמיר בזה.

בפנה אחרת - אבל אם נמלך לאכול בחדר אחר, אף שהוא באותו בית - צריך לחזור ולקדש, כיון שלא היה דעתו לזה בעת שקידש.

הגה: ומצית לסוכה - חשוב כמפנה לפנה.

ומצית לסוכה וכו' - כגון שירדו גשמים וקידש בבית, ואח"כ פסקו הגשמים ורוצה לאכול בסוכה.

- וה"ה להפך, שקידש בסוכה וירדו גשמים, ורוצה לאכול בבית; בכל זה - אין צריך לקדש שנית.
- ומיירי שהסוכה בתוך הבית, שהוסר היציע [הגג] ואין שם הפסק מוחיצה אחרת, רק מחיצת הסוכה. וע"כ ס"ל, דכיון שאין מחיצת הסוכה עשויה לתשמיש אלא לשם מצות סוכה, חשיב כמפנה לפנה בלא מחיצה, דקי"ל: דאפילו לא היתה דעתו מתחלה לכך - א"צ לקדש שנית.
- אבל אם הסוכה עשויה מחוץ לבית, שמחיצות הבית מפסיקות - הו"ל כמחדר לחדר, דכשאין דעתו מתחלה - צריך לקדש שנית, אם לא שרואה את מקומו הראשון, וכדלקמן. זה הוא באור דברי רמ"א לפי מה שביארו המ"א.
- ומפני שיש פוסקים החולקים על כל זה - ע"כ טוב כשרוצה לעקור אחר קידוש את דירתו לסעודה - שישתה מתחלה רביעית יין במקום ההוא, דאז חשיב עי"ז כמקום סעודה וכדלקמן, ולכו"ע אין צריך שוב לקדש שנית.
- ואם עוקר מקומו מסוכה לבית מחמת הגשמים - יוכל לאכול כוית פת בסוכה, דאז חשיב במקום סעודה על ידי זה, וכדלקמן.

ב. וי"א: שכל שרואה מקומו, אפילו מבית לחצר - א"צ לחזור ולקדש.

• וי"א: שאם קידש במקום אחד על דעת לאכול במקום אחר - שפיר דמי, (וע"ל ריש סי' קע"ח). והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד, כגון מחדר לחצר או מאיגרא לארעא, (וכן עיקר).

שכל שרואה מקומו - שכיון שיכול במקום הסעודה לראות את המקום שקידש, אפילו דרך חלון, ואפילו רק מקצת מקומו - חשיב הכל כמקום אחד.

אפילו מבית לחצר - וה"ה מבית לבית, אם רואה מקומו, ואין שביל היחיד קבוע בימות החמה ובימות הגשמים מפסיק ביניהן.

• ואין לסמוך על דעת הי"א הזה, רק לענין דיעבד בשעת הדחק, שלא יכול לסעוד במקום הקידוש.

• ובדיעבד, מפני חשש ברכה לבטלה - יש לחוש לדעת היש אומרים שלא לחזור ולקדש, אפילו אם לא היתה דעתו לזה מתחלה.

• אבל בלא"ה - יזהר מאד שלא להקל מבית לבית ע"י ראית המקום, כי יש אחרונים שמחמירין אפילו דיעבד.

בבית אחד - היינו תחת גג אחד, אף על פי שאין רואה מקומו.

וכן עיקר - ומ"מ, לכתחלה לא יעשה כן אלא במקום דוחק.

• מיהו, אם גם רואה מקומו - יש להקל אפילו לכתחלה, אם דעתו לזה בעת הקידוש.

ולהרא"ש וכו' - גם הרא"ש ס"ל כהי"א הראשון, אלא דכיון שהפת בא לצורך סעודת שבת, חשיב טפי משכר לקדש בו בלילה.

• ולדינא: יש לזהר לכתחלה שלא לקדש בלילה על שום משקה, חוץ מן היין, או פת אם אין יין בעיר; דהרבה גדולי הראשונים מחמירין שאינו יוצא בזה ידי קידוש, וגם המחבר לא הכריע בזה להלכה.

על הפת - ומניח ידיו עליו עד גמר הקידוש.

• והטעם, דכמו שצריך לאחוז בידו הכוס של קידוש, כך צריך לאחוז הפת בידו כשמקדש על הפת.

טוב לקדש - היינו, דבזה הוא יותר טוב מלקדש על הפת, כמו שמפרש הטעם.

- אבל יין במקום שהוא מצוי - ודאי יברך עליו אפילו ביום.
- ומ"מ במדינתנו שהיין ביוקר, ורוב שתיית המדינה הוא משאר משקין, לא נהגו אפילו הגדולים להדר אחר יין ביום, שהקידוש שלו הוא רק מדרבנן לכו"ע; וסומכין עצמן על דברי המקילין בזה.
- ומי שמברך גם ביום על היין, ודאי עושה מצוה מן המובחר.

על השכר - ואם חביב לו יין שרוף - יכול לקדש עליו ביום לכתחלה במדינתנו, שהוא חמור מדינה.

- אך שיזהר ליקח כוס מחזיק רביעית, ולשתות ממנו מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית.
- ובדיעבד, או בשעת הדחק שאין יכול לשתות כמלא לוגמיו, ואין לו יין ושאר משקין - אפילו שתיית כל המסובין מצטרפין למלא לוגמיו.

שהכל - ובזו הברכה שהוא מוסיף קודם הסעודה, הוא היכר שהוא לכבוד השבת. משא"כ אם יברך על הפת, אין כאן היכר כלל, שהרי בבוקר אין אומרים נוסח הקידוש.

הגה: וכן המנהג פשוט כדברי הרא"ש. ואם יין בעיר - לא יקדש על הפת.

ומי שאינו שותה יין משום נדר - יכול לקדש עליו, וישאר אחרים המסובין עמו.

ואם אין אחרים עמו - יקדש על הפת ולא על היין, או ישמע קידוש מאחרים.

(הנכוס מיימוני פרק כ"ט: דמחור אחר יין. ותשובת מיימוני סוף הפלאה סי' ד':

דיקדש על הפת. לכן ז"ל החילוק אם אוכל לבדו, ואם אוכל עם אחרים).

לא יקדש על הפת - כדי לחוש לדעת ר"ת שסובר, דאין מקדשין על הפת כלל.

- ואפילו להרא"ש ויתר הפוסקים דנקטינן כוותייהו - דמותר לקדש על הפת, ג"כ מודו דבמקום שיש יין בעיר - אין מקדשין על הפת, דעיקר מצוה הוא על היין.
- אך לדלדיהו, אם הפת חביב לו יותר מיין - אז מותר לקדש על הפת אפילו יש לו יין. ואפשר שע"ז סומכין העולם להקל בזה.
- ואם היין אינו מקובל ואינו נהנה ממנו - בודאי יכול לקדש על הפת לכתחלה.

יכול לקדש עליו וכו' - ובמ"א הכריע, דאסור בזה לקדש ע"מ שישתו אחרים, כיון שהם יודעים לברך בעצמן בפה"ג. אלא הם יקדשו בעצמן, והוא יקדש על הפת.

או ישמע קידוש מאחרים - ר"ל, ילך אצל מסובין אחרים שמקדשין לעצמן. דלא תקשה מה שאמר בתחלה: 'ואם אין אחרים עמו'.

סעיף י**ברכת יין של קידוש - פוטרת יין שבתוך הסעודה.**

ואינו טעון ברכה לאחריו, דברכת המזון פוטרתו, בין שהוא על הכוס בין שאינו על הכוס (וע"ל סי' קע"ד סעיף ו').

פוטרת - דכיון שהוא במקום הסעודה, צרכי סעודה הוא ומחמתה הוא בא.

- ונפקא מיניה מזה, דאפילו אם קידש קודם נטילת ידים כמנהגנו, אף דבהבדלה יש אומרים: דאינו פוסר רק אם הבדיל אחר נטילה, הכא שאני.

שבתוך הסעודה - מברכת בפה"ג. וה"ה שפוטרת יין שלאחר הסעודה קודם בהמ"ז.

דבהמ"ז פוטרתו - דכוס של קידוש הוא ג"כ בכלל דברים הבאים מחמת הסעודה.

וע"ל סי' קע"ד - היינו דשם מבואר, דאפילו לא היה לו יין כלל בתוך המזון - ג"כ פוסר הבהמ"ז לכוס של קידוש.

סעיף ב

עמהם - ואפילו אם כבר יצא לעצמו.

עמהם - דק"ל: כל ברכות הנהנין - אין אדם מוציא את חברו, אם הוא עצמו אינו נהנה אז. רק בדבר שהוא חוב, כגון קידוש וכיוצא בו - אדם מוציא חברו.

הגה: ואפילו בקידוש של יום נשחרית נשכח - מותר לעשות כן.

ואפילו וכו' - ר"ל, אף דשם כל הקידוש הוא רק בפה"ג לבד, מ"מ כיון דהיא מצוה, ועיקרו נתקן שלא בשביל הנאה אלא מצוה עליו כשאר מצות, משו"ה מוציא אחרים אף על פי שאינו נהנה, כקידוש הלילה.

- ולא דמי לברכת המוציא של שבת של כל השלש סעודות - דאינו מוציא אם אינו אוכל עמהם. דאף שהם חוב, אין החוב עליו משום מצוה אלא כדי שיהנה מסעודת שבת. ואין להמצוה עצמה חוב, דהא אם הוא נהנה ממה שמתענה - א"צ לאכול.
- וממילא אז אינו יכול לקדש בשחרית, אף אם ירצה ליתן הכוס לאחרים, דאין קידוש אלא במקום סעודה, אבל לא דהוא פטור ממצוה.
- ואם קידוש על הפת - אז מוציא גם בברכת המוציא, דהאי ברכת המוציא כברכת בפה"ג לקידוש היין דמיא.

• והוא שאינם יודעים.
 • ואם עדיין לא קידש לעצמו - יזהר שלא יטעום עמהם, שאסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו.

והוא שאינם יודעים - דאם יודעים לקדש בעצמם - אינו יכול להוציאם בקידוש שלו, אם אינו יוצא אז בעצמו בהקידוש, בין מפני שאינו אוכל עמהם, או שכבר יצא.

- יש חולקים ואומרים: דבכל גווני יוכל להוציאם.
- וי"א: דמדינא יכול להוציא בכל גווני, אך לכתחלה המצוה שיקדש בעצמו כיון שהוא בקי, וגם חברו המוציא אינו יוצא עתה בהקידוש.
- וכן נראה לענ"ד, דבדיעבד מוציא בכל גווני; דכל הברכות אף על פי שיצא - מוציא אפילו לבקי.
- ואשה אלמנה שאינה יודעת בעצמה איך לקדש - לא תוכל ליכנס בבית אחר לשמוע קידוש, כיון שאינה סועדת שם כלל. אלא יכנס אחר לביתה לקדש לפניו; ומהני אף שהוא אינו יוצא עתה בהקידוש.

סעיף ה

כתבו הגאונים: הא דאין קידוש אלא במקום סעודה, אפי' אכל דבר מועט, או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה - יצא ידי קידוש במקום סעודה, וגומר סעודתו במקום אחר.

כתבו הגאונים וכו' - ובספר מעשה רב כתב: שהגר"א אף בקידוש היום לא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה, ולא מיני תרגימא או יין.

מועט - היינו עכ"פ שיעור כזית, דהאי שחייב עליו ברכה אתרוייהו קאי.

- ברכה - היינו כשיעור רביעית שחייב עליו ברכה אחרונה.
- וסתם המחבר כאן כדעת הפוסקים דלברכה אחרונה - צריך שיעור רביעית דוקא.
- והפמ"ג מצדד, דאפילו אם נאמר בעלמא דלברכה אחרונה - אין צריך רביעית, לענין שיהיה נקרא במקום סעודה - לא חשיב בפחות מרביעית יין.

וגומר סעודתו - לעיל בסימן קע"ח ס"ב כתב בהג"ה: דלכתחלה לא יעקור ממקומו בלי ברכת המזון. אך בדיעבד כשעקר - א"צ לברך בהמ"ז מקודם, אלא אחר גמר הסעודה.

במקום אחר - ושם א"צ לברך עוד על הכוס קודם שיסעוד, דהא כבר יצא ידי קידוש.

ודוקא אכל לחם או שתה יין, אבל אכל פירות - לא.

- או שתה יין - וכ"ש אם אכל מיני תרגימא מה' מינים - דיצא, דהם חשיבי טפי לסעודת שבת מיין.
- אבל שכר ושאר משקין, אפילו אם היו חמור מדינה - אין יוצא בהם במקום סעודה, דלא סעידי הלב כמו יין.
- ויש שהוכיחו, דלכמה ראשונים - אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה ע"י כוס יין. וע"כ אין להקל בזה אלא במקום הדחק.

אם קידש בבית אחד ע"מ לאכול שם, ואח"כ נמלך לאכול במקום אחר - צריך לחזור ולקדש במקום שרוצה לאכול שם.

ואח"כ נמלך - ולא אכל כאן כזית. אבל אם אכל כזית - יצא, כדלקמן.

במקום אחר - היינו, אפילו בחדר אחר שבאותו בית, כיון שלא היתה דעתו לזה מתחלה.

סעיף ג

אם קידש ולא סעד - אף ידי קידוש לא יצא.

אף ידי קידוש וכו' - קמ"ל, דלא תימא דוקא אם רוצה לאכול במקום אחר, הוא דלא מהני הקידוש להתיר לו באכילה, כיון שלא קידש במקום סעודה; אבל אם אינו רוצה לסעוד אח"כ כלל, יצא עכ"פ ידי קידוש, קמ"ל.

- ועוד י"ל דכונת המחבר היא, דאף ידי קידוש לא יצא, וכ"ש שלא יצא בברכת היין שבקידוש ידי ברכת היין שישתה אח"כ; וכגון שהוא רוצה לסעוד אח"כ במקום אחר, ולשתות יין בסעודה.

הגה: וצריך לאכול במקום קידוש לאלתר, או שיהא דעטו לאכול שם מיד. אבל בלאו הכי, אפילו אכל במקום קידוש - אינו יולא.

לאלתר - ולא יפסיק אפילו זמן קצר.

- א. י"א: דאם מאיזה סיבה קם מדוכתיה ויצא לחוץ, ואח"כ חזר למקומו - אין צריך לחזור ולקדש מחמת שיצא לחוץ, כיון שלבסוף היתה הסעודה במקום הקידוש.
- ב. ויש חולקין בזה.
- ע"כ לכתחלה יזהר בזה מאד. אך בדיעבד, ובפרט כשהיה צריך לעשות צרכיו - ודאי אין להחמיר לקדש שנית, דהרי זה כדברים שהם צרכי סעודה.

או שיהא - מלשון 'או' מבואר, דמעיקרא לא מיירי כשהיה בדעתו בפירוש בשעת קידוש לאכול לאלתר, אלא בסתמא; ואפ"ה יצא, כיון שאכל לאלתר.

- והדר אשמועינן דאם היה בדעתו בשעת קידוש לזה, אפילו אם ארעו אח"כ אונס ולא אכל מיד אלא אח"כ - ג"כ יצא. ובבה"ל מפסק בזה, ובפרט אם היה הפסק גדול.
- [ואם יצא גם ממקומו בינתיים, דעת כמה אחרונים שצריך לחזור ולקדש].
- וה"ה כשהיה טרקלין גדול והלך מפנה לפנה לאכול שם, או כשקידש בחדר זה על מנת לאכול מיד בחדר אחר שהוא תחת גג אחד, או מארעא לאגרא, ועל ידי ההליכה גופא נשתהה איזה זמן - ג"כ אין צריך לחזור ולקדש.

אכל בלא"פ וכו' - היינו שלא היתה דעתו לאכול מיד, כגון שדעתו להפסיק בדברים אחרים, והפסיק; אפילו היה הפסק אח"כ מחמת אונס, אף שאכל אח"כ במקום קידוש - לא יצא.

- ואם היה הפסק מחמת הדברים שהם צורך סעודה - לא חשיב הפסק.

ואם היה דעטו שלא לאכול שם מיד, ונמלך ואכל - יולא.

שם מיד - פי', מתחלה כשקידש היה בדעתו שלא לאכול כלל עד אחר זמן, וגם זה היה בדעתו ג"כ שלא יאכל בבית זה אלא בבית אחר; מ"מ, כיון שאח"כ נמלך ואכל מיד במקום הקידוש - אין צריך לחזור ולקדש.

סעיף ד

יכול אדם לקדש לאחרים, אף על פי שאינו אוכל עמהם, דלדידהו היו מקום סעודה. ואף על גב דברכת היין אינו יכול להוציא אחרים אם אינו נהנה עמהם, כיון דהאי בפה"ג הוא חובה לקידוש, כקידוש היום דמי, ויכול להוציאם אף על פי שאינו נהנה.

לקדש לאחרים - וה"ה דלקטנים - מותר לקדש, ואפילו קטנים שאינם בני ביתו, אף על פי שאינו אוכל עמהם, כדי לחנכם במצות. והוא, שאינם יודעים לקדש בעצמם, וכדלקמיה לענין גדול.

סימן רעד**דיני בציעת הפת בשבת, ובו ד' סעיפים.****סעיף א****בוצע על שתי ככרות (שלימות),**

שתי ככרות - זכר למן, דכתיב: "לקטו לחם משנה".

- וגם ביום טוב - צריך לבצוע על שתי ככרות.
- וגם הנשים מחויבות בלחם משנה, שהיו ג"כ בנס המן.

שלמות - ועוגה שנשרפה קצת ועדיין לא נחתך ממנה, יש אומרים: דיוצאין בו לענין לחם משנה.

- אם אין לו פת שלמה - אינו מעכב, ויכול לקדש אפילו על כזית פת.
- ונכון לנהוג שזה שבוצע - יכוין לפטור בברכת המוציא כל המסובין. וגם יאמר להמסובין שיכוונו לצאת בברכתו, כדי שכולם יצאו בלחם משנה.
- וכשמוציא אחרים - יאמר: 'ברשות רבותי', אף על פי שהוא הבעה"ב או הגדול, והוא מדרך ענוה.

שאוחז שתייהן בידו, ובוצע התחתונה.

הנה: דוקא כלילי שפה, אבל כיום השפה או כלילי יוס טוב - בוצע על העליונה. והטעם הוא על דרך הקבלה.

בידו - בשעת המוציא.

ובצוע וכו' - שהרי לא נאמר 'לחם משנה' אלא בלקיטה.

- ורש"ל ושל"ה נהגו לחתוך שניהם כפירוש הרשב"א. וכן הסכים הגר"א.
- ואם מקפיד על ההוצאה - עושה ג' חלות גדולות וג' קטנות, ובכל סעודה בוצע אחת גדולה ואחת קטנה.
- והעולם נוהגין כהשו"ע.
- אם אין לו בשבת פת ישראל כ"א פת א"י - מותר לאכול ממנו.

התחתונה - הב"ח תמה דאין מעבירין על המצות.

- והט"ז תיקן זה, ונהג להניח התחתון קרוב אליו יותר מן העליון, ונמצא שפוגע תחלה בתחתונה.
- או לוקחין העליונה בשעת ברכת המוציא, ומניחין אותה למטה, ובוצעין עליה.
- ולא יחתוך בככר עד אחר הברכה, כדי שיהיו הככרות שלמות.
- והמדקדקים רגילים לרשום בסכין קודם ברכה.

סעיף ב**מצוה לבצוע בשבת פרוסה גדולה, שתספיק לו לכל הסעודה.**

פרוסה גדולה - ולא מחזי כרעבתן, כיון שאינו עושה כן בחול, ודאי כוננו שחביב עליו המצוה ורוצה לאכול הרבה.

סעיף ג

אין המסובין רשאים לטעום, עד שיטעום הבוצע. ואם יש לפני כל אחד לחם משנה - יכולים לטעום אף על פי שעדיין לא טעם הוא.

לטעום וכו' - היינו אף על פי שנתן הבוצע לפני כל אחד ואחד את חלקו.

לחם משנה - ר"ל, ואז אף על פי שהוא מוציאם בברכתו - יכולים לטעום קודם לו.

- אבל אם אין לפני כ"א לחם משנה, אף על פי שכל אחד ככרו שיאכל ממנו הוא לפניו - כולם צריכים לסמוך על הבוצע שיש לפניו לחם משנה, ואינם רשאים לטעום קודם לו.

פירות לא - דחמשת מינים נקרא מזון, ויין סועד הלב. אבל שאר דברים, אפילו אכל מהם הרבה - אינו חשוב סעודה כלל.

- וע"כ מה שנוהגים לילך לבית חתן או מילה, ואין שם כיסנין אחר קידוש, רק מיני מגדים - אין לו לטעום שם כלל.
- ולא סגי במה שהמקדש שותה כל הכוס, אף שהוא מחזיק רביעית, דזה מהני רק לשותה עצמו, אבל לא לאחרים.
- כתב בש"ג: דאף בפירות ד', דכל סעודת שבת נחשבת קבע. אך דעת הטור והשו"ע עיקר.
- אך אם חלש לבו קצת ואין לו עתה מחמשת המינים לסעוד אחר הכוס, דעת איזה אחרונים - די ש'ג' בשחרית. אבל בלילה בודאי - אין לסמוך עליו, דשארי פוסקים לא ס"ל כוותיה.

הנה: ולפי זה, היה מותר למוהל ולסנדק לטעום מכוס של מילה בשבת בשחרית, אם שותין כשיעור. אבל נהגו ליתן להיוק.

כשיעור - דהיינו שישתה שיעור רביעית.

- וי"א: שאינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה, אפילו ישתה שיעור רביעית. רק צריך לשתות רביעית יין, מלבד הכוס של הקידוש. הוא דעת הלבוש, ורבו אחרונים העומדים בשיטתו.
- ומ"מ בקידוש של שחרית - יש לסמוך על המקילין, אם אין לו יין כל כך.
- אבל בקידוש של לילה - אין להקל בזה. ואפילו אם ישתה עוד כוס אחד בלילה מלבד זה - גם כן יש לעיין אם נסמוך על זה, דכמה ראשונים חולקים על זה.

סעיף ו

ואם קידש בביתו ושמע שכנו ושלחנו ערוך לפניו - יוצא בו, דשפיר הוי מקום סעודה; וכגון שנתכוין השומע לצאת, ומשמיע להוציא.

ואם קידש - וה"ה, דאפילו לכתחלה יכול לקדש בביתו כדי שישמע שכנו הדר בבית אחר.

- ואם שכנו אינו יודע בעצמו לקדש - מהני הקידוש שלו אפילו הוא אינו אוכל בעצמו.
- וה"ה, כשמקדש על הפת - שיכול לברך להם המוציא.

ואם קידש וכו' - ואף שלהוציא אחרים צריכים לכתחלה קביעות יחד, מ"מ כיון שמכוין השומע לצאת, מקרי קביעות, אפילו אם הוא בבית אחר.

ושלחנו ערוך - לאו דוקא, אלא ה"ה כשרוצה לערוך השלחן לאכול לאלתר - ג"כ מהני, כיון שהיה דעתו לזה בשעת הקידוש.

וכגון שנתכוין וכו' - לאו דוקא בענין זה, דה"ה בכל שמקדש לאחרים דינא הכי.

- וכשהש"ץ מקדש בביהמ"ד בזמנינו - לא יצא השומע אפילו אם יתכוין לצאת, והוא רוצה לסעוד שם אח"כ, אא"כ נתכוין הש"ץ להוציא. היינו, דהיום הוא מכוין רק משום מנהג.

סעיף ז

א. י"א: שאין מקדשים אלא לאור הנר.
ב. וי"א: שאין הקידוש תלוי בנר. ואם הוא נהנה בחצר יותר מפני האויר או מפני הזבובים - מקדש בחצר ואוכל שם, אף על פי שאינו רואה הנר, שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער; והכי מסתברא.

מקדש בחצר ואוכל שם - אבל לא יקדש בבית ויאכל בחצר.

והכי מסתברא - והיינו במצטער הרבה, דאל"ה צריך לאכול דוקא במקום נר.
• ובפמ"ג מצדד, דיותר טוב שיקדש בבית ויאכל מעט, ואח"כ יגמור סעודתו בחצר.

והכי מסתברא - ורק אם נהנה בחצר יותר. דאל"ה, הרבה גדולים ראשונים ס"ל, דעיקר הסעודה תליה בנר, וממילא צריך להיות הקידוש שם, דאין קידוש אלא במקום סעודה.

וכן וכו' - האי 'וכן' קאי ארישא, דבזה נמי גזרו שלא לקרות לפנייה. ואף דהוא כרוך על הפתילה כעין נרות של שעוה וחלב שלנו, ולא שייך בו שמא יטה, אעפ"כ יש לחוש שמא ימחוט (שמסיר ראש הפתילה להסיר חשכה), ונמצא שהוא מכבה.

של שעוה -

- (א) יש שכתבו: דנהגו להקל לבדוק כלים וציצית ולקרות אצל נר של שעוה, וה"ה אצל נר של חלב. והטעם, דבזה לא שייך שמא יטה רק שמא ימחוט, וכיבוי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולא הוי איסורא דאורייתא.
- ומסיק המג"א, דשלא לצורך - יש להחמיר, דהא י"א: דכיבוי הוי מלאכה דאורייתא.
- (ב) וי"א: דבנר של שעוה וה"ה של חלב - שייך ג"כ שמא יטה.
- ומ"מ, בנרות הטובים שלנו [שקורין סטארין] מותר לקרות לפנייהם לכו"ע, דלא שייך שמא יטה רק בדבר שדרכו להטות לפעמים בחול כדי שידלק יפה; ובנר (סטארין) ידוע דאין צריך להטייה כלל לעולם. וכ"ש דלא שייך בו שמא ימחוט, דאורו צלול מאד, ואין צריך כלל לזה.

- וכן בנר של שעוה -** ואם עומד נר של שמן ונר של שעוה וחלב סמוכים להדדי - אין להתיר.
- אך בנר שמן ונר שקורין (סטארין) - מותר לקרות לפני הנר שמן, כ"ז שהסטארין דולק.

סעיף ב

ודוקא אחד, אבל שנים קורים ביחד, שאם בא האחד להטות (פי'), להטות נהר כדי שגייע השמן לפתילה), יזכירונו חבירו. והוא שקורים בענין אחד, שאז ישגיח האחד במה שיעשה חבירו, אבל בשני עניינים לא.

שנים קורים - אבל אין פולין, אם לא שאחד מפלה והשני משמרו, שזה ודאי מותר.

יזכירונו חבירו - ודוקא לענין קריאה שהוא מלתא דמצוה, התיירו בזה. אבל לא לענין רשות; כ"כ המ"א. ומדברי הט"ז סק"ג, משמע שהוא חולק ע"ז.

בשני עניינים לא - אפילו הוא בספר אחד. ונסתפקתי אם מהני בזה באומר אחד לחברו: 'תן דעתך עלי'; דאפשר כיון דכל אחד טרוד בענינו, לא יעיין עליו היטב. וכן כה"ג לענין שני ספרים בענין אחד לדעת ה"א המובא בהג"ה. ואולי יש להקל בזה במקום הצורך.

הגה: וי"א: דכשני ספרים, אפילו בענין אחד - אסור. ולכן אסור לומר פיוטים כליל יום טוב שחל להיות בשבת, ככה"ל, וכן נהגו.

אסור - שכל אחד מעיין בספרו, ואינו משגיח במה שעושה חבירו.

ולכן וכו' - ואפילו לדעת המקילין לעיל בנר של שעוה וחלב, הכא בבהכ"נ דשכיחי רבים - יש להחמיר בכל גוונא שלא לומר הפיוטים משום לא פלוג; דלפעמים יהיה נרות שמן, ואיכא חשש איסור שמא יטה.

- ומש"כ לומר פיוטים, ה"ה הזמירות שאומרים בשבת בבית, אם לא מי שרגיל קצת בהם, וכמ"ש ס"ט, או שאומר לחבירו: 'תן דעתך עלי שלא אטה'.

ככה"ל - פי', אפילו שם דיש רבים - חיישינן להטייה. וכ"ש יחיד בביתו - דאסור לאור הנר.

- אבל שאר התפלה - מותר לקרות בסידור לאור הנר. והטעם, שתפלה מצויה בפי הכל, וא"צ עיון רב, והוי כמו ראשי פרשיות בסעיף י'.

סעיף ג

אם יש אחר עמו, אפי' אינו קורא, ואומר לו: תן דעתך עלי שלא אטה - מותר. וה"ה אם אומר כן לאשתו.

ואומר לו - דוקא באומר לו, אבל בסתמא, אפילו יש בני בית הרבה - חיישינן שלא ישגיחו עליו, ויבוא להטות.

לאשתו - כלומר, שלא תאמר דאשה דעתה קרובה אצלו ואינה משמרתו.

סעודה זו ושל שחרית - אי אפשר לעשותה בלא פת.

סעודה זו וכו' - ר"ל, אפילו לדעת המקילין לקמן בסימן רצ"א ס"ה לענין סעודה שלישית, שאין צריך לעשותה דוקא בפת, באלו שתי סעודות מודו כו"ע דצריך, דהם עיקר כבוד השבת.

- אם יש לו אונס שאינו יכול לקיים סעודת ערבית - ידחה הסעודה עד למחר, ויאכל ג' סעודות ביום.
- ובלבד שיקדש בלילה, ויאכל מיד אחר הקידוש כזית מחמשת המינים, או שישתה רביעית יין.

סימן ערה

דברים האסורים לעשות לאור הנר בשבת, ובו י"ב סעיפים.

אין פולין (פי' לנער אה הכניס מהכנדיס. הרגוס "בערתי הקדש" - פליטין), ואין קורין בספר לאור הנר, ואפילו אינו מוציא בפיו; שמא יטה. ואפי' הוא גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו, שלא חלקו חכמים בדבר.

ואין קורין וכו' - וה"ה שאין בודקין הציצית, וכל כה"ג דבר הצריך עיון; שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה.

ואין קורין וכו' - יש אוסרים אם צריך עיון רב, ויש אוסרים אפי' אם צריך עיון מועט. ולדינא צריך עיון.

לאור הנר - ולענין לאמ"פ הנפט שלנו, שמעתי על אנשי מעשה, שכותבין על חתיכת נייר באותיות גדולות: 'שבת היום ואסור להדליק', ומדבקין מבעוד יום הנייר במקום השריפ"ל [בורג המעלה ומוריד את הפתילה להגדיל או להקטין את הלהבה]. ויש לסמוך על זה להקל.

- אמנם אח"כ מצאתי בספר מסגרת השלחן שמסיק בשם כמה גדולים שצדדו להתיר, מטעם דלא חשו שמא יטה כ"א בפתילה ובנר בלבד, שזה דרכו בחול לאחר שהדליק קצת ראש הפתילה, שוב אינו דולק כ"כ כמו בתחלה. הלכך צריך להטות השמן אל הפתילה או למשוך הפתילה קצת לחוץ.
- אבל הלאמפ"ן שלנו, דרכן הם שדולקין מעת שמתחילין להדליק אותם עד סוף הדלקה בדרך אחד, ואין האור מתמעט כלל. חוץ בסוף כשנשאר מעט נפט בשולי הכלי, אז מתמעט אורו, ואז אינו מועיל אם יסבב הפתילה לחוץ. וקודם לכן - אין חשש שמא יסבב להרבות האור, דמסתמא תקן בע"ש שידלק האור כפי הצורך שלו. ואם היה רצונו לעשות האור גדול יותר, אז היה עושהו מיד גדול יותר.
- והלכך היכא דנותנים הרבה נפט בלאמ"פ, ועושין האור רק כדרך שדרכו לעשותו בחול כשרוצה ללמוד - שוב אין חשש שמא ירצה להרבות אורו. ומסיק דכן ראוי לנהוג, שימשוך בע"ש הפתילה לחוץ שיהיה אורו רב כדרכו בחול, ואז אין חשש שמא יתקנו בשבת.
- והנה אף שאין היתר זה ברור, מ"מ יש לסמוך להקל לענין ת"ת שלא לבטל; ובפרט אם הוא לומד בביהמ"ד אצל נר של נפט.
- וכ"ז, אם א"א לו באופן אחר. אבל לכתחלה בביתו טוב ונכון שיעשה באופן ההיתר לכו"ע, וכמו שיעצנו מתחלה שיכתוב על נייר וכו'.

ואפילו הוא גבוה וכו' - ופשוט דאם הוא גידם בשתי ידיו, או שהיו ידיו קשורות מאיזה סבה - דמותר לקרות לאור הנר.

▪ **ומטעם זה - יש לאסור אפי' הוא בעששית או קבוע בחור שבכותל. וכן בנר של שעוה.**

בעששית - ואם היא סגורה במפתח:

- א. יש מתירים. וטעמם, דדוקא כשגבוה הנר י' קומות אסרו, משום דדרכו כן לפעמים כדי שעי"ז יראה מה שבגבוה. משא"כ להסגיר שאין דרכו כלל אם לא משום איסור שבת, אית ליה היכרא; ולא שייך שיפתח להטות, דדמי לקורא פרק במה מדליקין. ועל ידי קשר משונה, דמי לסגורה במפתח.
- ב. ויש אוסרין בכל גוונא, משום לא פלוג.
- ובא"ר מצדד להתיר, בשמסר המפתח לאדם אחר, דדמי לאומר לחבירו תן דעתך עלי שלא אטה, דמתיר בס"ג.
- אסור לקרות לאור הנר ביום במקום האופל.

ג"כ דיש להקל שלא לבטל מצות הגדה שהוא מן התורה, אפילו אין לו רק נר של שמן.

סעיף ד

אדם חשוב, שאין דרכו בחול להטות - מותר בכל גוונא.

קצת - ומטעם זה יש להתיר למשכים בשבת לבהכ"נ, ומתפלל לאור הנר הדולק שם מבע"י, לפי שהתפלה ושאר דברים שהוא אומר ודאי שגורים בפיו יותר מן ההגדה בפסח.

- אבל ללמוד שם - אסור, כיון שצריך עיון.

- שאיין דרכו וכו' - פי', שברור הוא שאין דרכו אף בעת הלמוד.
- אבל מסתמא לא אמרינן כן, דיש גם באדם חשוב שדרכו להטות בחול, וכדאיתא בגמרא לענין ר' ישמעאל בן אלישע, שהיה משים עצמו על דברי תורה כהדיוט.
- וכתב הפמ"ג: ועכשיו אין להתיר באדם חשוב, כי כמה פעמים ראינו שמתוך עיון שוכחים ומטיים ומוחטים.
- ומ"מ בהצטרף לזה ג"כ נר של שעווה וחלב - אין להחמיר בזה.

סעיף י

הרב יכול לראות לאור הנר מהיכן יקראו התינוקות, ולסדר ראשי הפרשיות בפיו בספר, וקורא כל שאר הפרשה על פה. וראשי פרשיות לאו דוקא, אלא כל שיודע הפרשה על פה, ובקצת צריך לראות בספר - שרי; שמאחר שאינו מעיין בספר תמיד, אית ליה היכירא ולא אתי להטויי.

כל שיודע - פשוט דה"ה אם יודע איזה סוגיא ומסכת כה"ג.

סעיף יא

כלים הדומים זה לזה, וצריך עיון להבחין ביניהם - אסור לבדוק לאור הנר. ואפילו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו, אם הם דומים - אסור לבדוק.

וצריך עיון - ברמב"ם איתא: וצריך עיון רב.

- ויש לסמוך ע"ז לפני נר של שעווה וחלב, דבלא"ה יש מקילין.

אסור לבדוק - מסתימת הפוסקים משמע, דבזה לא מפליגין בין בדיקת שמש קבוע לאינו קבוע, כמו לענין בדיקת כוסות דבסמוך; ואפילו ע"י עצמו - אסור. והטעם, דרק שם הקילו משום נקיות.

- וברמב"ם ובטור משמע דדין זה תלוי בדין הסמוך, ואין אסור בדיקה כ"א בשצריך עיון רב להבחין ביניהם, ואז אסור אפילו ע"י עצמו, דדמי לשמש שאינו קבוע.
- ונ"ל, דבנר של שעווה וחלב - יש לסמוך על דעת הרמב"ם והטור להקל, בשאינו צריך עיון רב, דבלא"ה יש מקילים בנרות הללו.

סעיף יב

שמש שאינו קבוע - אסור לו לבדוק כוסות וקערות לאור הנר, מפני שאינו מכירן; בין בנר שמן זית, בין בנר של נפט (פי' מין זפת לכן וריחו רע) שאורו רב.

לבדוק - ר"ל, לבדוק כוסות הדומין זה לזה, ולידע איזה מהן להניחן על השלחן. ושמש שאינו קבוע אינו מכירן, וצריך לזה עיון הרבה, ע"כ חיישינן שמא יטה.

- והר"ן כתב: שהבדיקה היא לראות אם הם נקיים, ושמש קבוע מפני שהוא בקי בהם מכבר, יודע איזה כלי אינו נקי כ"כ.

פי' מין זפת וריחו רע - כצ"ל ותבת 'לבן' ט"ס הוא, דנפט לבן אין מדליקין בו בחול, וכ"ש בשבת.

שאורו רב - ר"ל, אף על פי שאורו רב - אפ"ה חיישינן שמא יטה, כיון שהוא שמש שאינו קבוע.

הגס: ויש מתיירין כשל נפט, אפילו כשמש שאינו קבוע.

כשל נפט - טעמם, דלהטייה - לא חיישינן לפי שאורו רב, ולא צריך לזה. ולשמא יסתפק - לא חיישינן משום דמאיס.

- ולעת הצורך - יש לסמוך על דעה זו, כי כן דעת הרבה ראשונים.
- ובשמן זית, וכן בשארי שמנים - לכו"ע אסור.

אבל שמש קבוע - מותר לו לבדוק לאור הנר כוסות, מפני שא"צ עיון הרבה. ואם היה נר של שמן זית - אין מורין לו לבדוק; ואף על פי שהוא מותר, גזירה שמא יסתפק ממנו.

אבל שמש קבוע וכו' - מסתכל אדם מה שבכוס ומה שבקערה לפני אור הנר, מפני הנקיות ומפני הסכנה. וכן מותר ללקוט לפני הנר ירק, האוכל מן הפסולת.

- ומשמע מהראשונים דכ"ז לא הותר רק בשאינו צריך עיון הרבה, דאל"ה לא מקילין מפני הנקיות.

סעיף ו

תינוקות של בית רבן - קוראין לאור הנר, מפני שאימת רבן עליהם.

שאימת רבן - שאין פושטין יד לשום דבר ואפילו בחול, אלא ע"פ רבן, ולא אתי לאצלויי.

- ומשמע מסתימת השו"ע שסובר כהרשב"א, דאפילו אין רבן עמהן - שרי, דכל שעה מתיראין שיבוא רבן, ולא יטו.
- ויש הרבה פוסקים שחולקין על הרשב"א.

סעיף ז

מותר לקרות במה מדליקין לאור הנר, שהרי הוא מזכיר איסור שבת, ואיך ישכח.

לקרות במה מדליקין - משמע דדוקא במה מדליקין ששם נזכר עניני איסור הדלקה, ואיך ישכח וידליק. אבל שארי הלכות שבת - לא.

סעיף ח

נוהגים לקרות בליל יו"כ במחזורים, מפני שאימת יו"כ עליהם.

סעיף ט

ליל פסח שחל להיות בשבת - מותר לקרות ההגדה בספר, משום דהוי כעין ראשי פרקים, דאין ע"ה שלא תהא שגורה בפיו קצת.

דאין ע"ה וכו' - ואם הוא ע"ה שלא למד מעולם, ואין שגור בפיו כלל בלי סידור, ואין לו שם שום אדם שיבקשהו שיתן דעתו עליו שלא יטה, מ"מ אפשר

אבל אם הדליקו לצרכו או לצורך חולה ישראל, אפי' אין בו סכנה, סנה: או לנורך קטנים, דהוא כחולה שאין בו סכנה - מותר לכל ישראל להשתמש לאורו.

לצרכו - ואם הא"י הדליק איזה קיסם או נר משמן פסול - אסור להשתמש לפניו, דלא עדיף משאם היה של ישראל, דחיישינן בו שמא יטה.

- א"י שרצה לתקן נר של ישראל, [דהיינו למחוט הפתילה], ונכבה בידו וחזר והדליקו - מותר, דזה הוי כמו לצרכו, כיון שנכבה בידו.
- ולבקש לא"י למחוט - בודאי אסור.

אין בו סכנה - וביש בו סכנה, אפילו הדליק ישראל בשבילו - מותר לכל להשתמש לאורו, דנר לאחד נר למאה.

קטנים - היינו, אם צריכים הרבה, אבל בלאו הכי - לא.

לכל ישראל - דלא שייך כאן גזירה שמא יאמר לו להדליק בשביל חולה, שהרי מותר לומר אף לכתחלה.

להשתמש לאורו - אפילו הוא מכירו. ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו, דנר לאחד נר למאה. ובכל זה אין חילוק, בין אם הא"י הדליק הנר בביתו או בבית ישראל.

וה"ה לעושה מדורה לצרכו או לצורך חולה. ויש אוסרים במדורה, משום דגזרינן שמא ירבה בשבילו.

לצרכו וכו' - דמותר לכל ישראל להתחמם, ואפילו הוא מכירו; משום דמדורה קטנה נמי מחממת הרבה אנשים, והוי כמו נר, דנר לאחד נר למאה.

- והי"א ס"ל דבמדורה גזרינן שמא ירבה. ולא דמי לנר, משום דלפי ריבוי אנשים שמסובין אצל המדורה, צריך להוסיף ולהגדיל המדורה.
- ואם הסיק הא"י התנור לצרכו - כו"ע מודים דרשאי הישראל ליכנס לבית החורף, דחימום לאחד חימום למאה, והוי כמו נר דשרי.

בשבילו - ואם ידוע הוא שאינו מכירו - שרי לכו"ע.

ויש אוסרים וכו' - ולדבריהם, אפילו אם נעשה בשביל חולה שיש בו סכנה - אסור לשאר אנשים להתחמם נגדה, משום חשש דשמא ירבה.

- ולעת הצורך - יש לסמוך אדעה הראשונה. וכן סתם המחבר בסוף הסימן להקל.

סנה: מיהו אם עשה א"י צניס ישראל מדעטו - אין הישראל לריך לנאס, אף על פי שנהנה מן הנר או מן המדורה.

אם עשה וכו' - היינו דוקא אחר שכבר עשה הא"י, ומה יש לו לישראל לעשות, לא הטריחוהו לצאת מהבית בשביל זה; ויזהירונו על להבא שלא לעשות כן.

- אבל אם נזדמן לישראל שראה בעת שהא"י רוצה להדליק בשבילו או לעשות המדורה - צריך למחות בידו.
- אפילו אם היה זה בביתו של א"י - ג"כ צריך למחות, כיון שהנר והעצים של ישראל.
- ואפילו אם דעת הישראל לצאת אח"כ לחדר אחר, שלא יהנה מהנר - ג"כ צריך למחות; וכ"ש בבית ישראל.
- ודוקא אם אינו עושה בקבולת. אבל כשנהנה - אסור בכל גווניו.
- ואם הא"י עושה בע"כ - חייב לגרשו מביתו, מפני חילול השם שיחשדוהו שעושה הא"י בשליחותו, כיון שהוא בבית ישראל.
- ואין חילוק בזה בין אם הא"י עושה בחנם, או שקצץ עמו שכר בקיבולת, כיון שהוא עושה בבית ישראל.

צניס ישראל - לאו דוקא, דה"ה אם שבת במלון אצל א"י בשבת - כביתו הוא, ולא הטריחוהו לצאת ממנו.

מדעטו - היינו שלא צוהו הישראל, אף על פי שעושה הא"י בשבילו - לא הטריחו אותו לצאת מהבית, אף על פי שבעל כרחו הוא נהנה.

- רק שאסור להשתמש לאורו דבר שלא היה יכול לעשות בלא נר, או להתחמם נגד המדורה.
- אבל אם צוהו מתחלה - צריך לצאת אח"כ מהבית.

אין וכו' - וה"ה שא"צ להפוך פניו מהנר, אא"כ שרוצה לעשות מדת חסידות. ומהרשב"א משמע, שהוא מחמיר בזה.

- ובשו"ע הגר"ז מקיל, אפילו בשצריך עיון הרבה.

לאור הנר - של נפט.

- וכתב בספר שלחן עצי שטים: דה"ה לשאר שמנים. וטעמו, דלא חיישינן לשמא יסתפק רק בשמן זית. ולענ"ד שאר שמנים דומין לשמן זית בזה.

שא"צ עיון וכו' - ואף על גב דאפילו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו אסרו, הכא התירו משום נקיות.

אין מורין לו - ר"ל, אם בא לפנינו לישראל - אין מורין לו לכתחלה; ואם עשה מעצמו - אין מוחין בידו.

שמא יסתפק - ואף על גב דלענין הדלקה - לא אסרו משום זה; שאני הכא, דע"י שהוא מתקרב לנר ביותר לבדוק - חיישינן טפי.

סנה: נהנו לכסוף הקטנים שלא יהיו ערומים צפני הנרות, משום ציווי מלוא. וכו"כ הרוקס.

ציווי מלוא - קשה, דבלא"ה אסור משום סכנה דאתי לידי נכפה, כדאיתא בפסחים קי"ב. ונראה לחלק בין קטן לגדול.

סימן רעו

דיני נר שהדליק א"י בשבת, ובו ה' סעיפים.

סעיף א

א"י שהדליק את הנר בשביל ישראל - אסור לכל, אפילו למי שלא הודלק בשבילו.

שהדליק - וה"ה לכל מלאכה שיעשה הא"י בשבת בשביל ישראל - דאסור לכל ליהנות מזה.

אסור וכו' - היינו, לעשות לפני הנר דבר שלא היה יכול לעשות בלא נר.

- וללמוד או לאכול בפני הנר - ג"כ בכלל זה לאיסור.

אסור מדרבנן. דאם יהא מותר ליהנות, יאמר לו להדליק.

אפילו וכו' - ולא דמי למי שהובא בשבילו מחוץ לתחום בשבת - דמותר לאחר, דתחומין דרבנן.

- וכן כל איסור דרבנן שעשה א"י בשביל ישראל - מותר לאחר שלא נעשה בשבילו.

אפילו וכו' - ודוקא במלאכה דבר תורה כעין הדלקה. הא במלאכה דרבנן - שרי לאחר.

- וע"כ פסקינן, דמי שהובא בשבילו מחוץ לתחום - דמותר לאחר, דתחומין דרבנן.
- ואפילו חוץ ל"ב מיל ד"א זהו דאורייתא - אפ"ה שרי לאחר, דאין מפורש בתורה.
- ומעביר ד"א בר"ה דהלכתא גמירא לה, אם עשה א"י בשביל ישראל - אפ"ה אסור לכל ישראל ליהנות מזה, דהלמ"מ פירוש דקרא הוא, והוא בכלל הוצאה.
- וכן אם עשה מלאכת הכנסה בשביל ישראל, דהא אמרינן בגמרא דסברא הוא, מה לי הכנסה מה לי הוצאה, ועל כן ככתוב בהדיא דמי.

סנה: ואין חילוק בזה בין קלז לו שכר או לא קלז, או ששאו בקבלנות או בשכירות. דהואיל והישראל נהנה ממלאכה עלמה בשבת - אסור ככל ענין.

בין קלז - היינו מע"ש. וקמ"ל, דלא אמרינן בעניננו א"י אדעתא דנפשיה עביד, כדי לקבל שכרו הנקצב לו.

או ששאו וכו' - הוא פירוש למה שאמר מתחלה 'בין קצב'. ע"ז אמר בין שהקצבה היתה בקבלנות או בשכירות.

- וקבלנות מקרי - היכא ששכרו סתם להדליק לו נר בעת שיצטרך, וקצב לו מכל הדלקה דבר קצוב. ושכירות מקרי - כשנותן לו בכל יום כך וכך.

בקבלנות - ר"ל, אף דקבלנות כתבו בסימן רנ"ב ס"ב - דמותר, הכא לענין הדלקה - אסור משום שנהנה וכו'.

- מיהו בבית ישראל בלא"ה אסור בקבלנות. ורמ"א כאן קמ"ל אף אם הישראל במלון אצל הא"י - אסור.
- ובקרבן נתנאל רצה לחפש זכות על האנשים שנוהגין להתיר לעצמן ע"י קציצה. ובאמת זה אינו, דבבית ישראל בלא"ה לא מהני קציצה, וכנ"ל בסימן רנ"ב.